

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Lidé a bohové ve starověkých náboženstvích

Antické Řecko a Řím

Monika Matějková

Plzeň 2016

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická
Katedra filozofie
Studijní program Humanitní studia
Studijní obor Humanistika

Bakalářská práce
Lidé a bohové ve starověkých náboženstvích
Antické Řecko a Řím
Monika Matějková

Vedoucí práce:

Mgr. et Bc. Dagmar Demjančuková, CSc.

Katedra filosofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2016

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2016

.....

Poděkování

Velmi děkuji vedoucí bakalářské práce Mgr. et Bc. Dagmar Demjančukové, CSc. za trpělivé vedení mé bakalářské práce, za ochotu a cenné rady.

Plzeň, duben 2016

.....

Obsah

1 ÚVOD	1
1.1 Počátek řecké mytologie	2
1.2 Řecké náboženství	4
1.2.1 Orfismus	6
1.3 Genealogie řeckých božstev	8
1.4 Příčiny proměn funkcí řeckých bohů	11
1.5 Představy o bozích a jejich uctívání	13
1.5.1 Oběti	14
1.5.2 Modlitby	14
1.6 Zánik řeckého náboženství	16
2 ŘÍM	17
2.1 Počátek římské mytologie	17
2.2 Římské náboženství	19
2.3 Genealogie římských božstev	22
2.4 Příčiny proměn funkcí římských bohů	24
2.5 Představy o bozích a jejich uctívání	26
2.5.1 Oběti	27
2.5.2 Modlitby	28
2.6 Zánik římského náboženství	29

3	ŘEČTÍ A ŘÍMŠTÍ BOHOVÉ.....	30
4	ZÁVĚR	41
5	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	45
6	RESUMÉ	47

1 ÚVOD

Cílem bakalářské práce je popis řeckých a římských božstev a jejich srovnání. Pokusím se nastínit vývoj počátku bohů i cestu jejich zániku. Kromě bohů budu se práce bude věnovat také lidem, především jejich představám o bozích a následném uctívání, které mělo velký vliv na život člověka v antickém náboženství. Zohledněn bude také vliv řeckého a římského pantheonu v kontextu české kultury a v tomto kontextu bude položena otázka, zda antika ovlivnila i české prostředí,

Práce všeobecně mapuje antické náboženství dvou nejvýznamnějších kultur té doby, Řecka a Říma. Vylíčí vztah člověka k náboženství, pokusí se odpovědět na otázku jak a proč vznikla jednotlivé náboženství. Rovněž nastíní genealogii božstev obou národů a jejich genezi.

Přírodní jevy nabyly podoby božstev s magickými a zázračnými schopnostmi, které byly součástí každodenního života všech lidí, proto se pokusíme identifikovat příčiny těchto proměn vedoucí lidi k nové představě o bozích, které začali uctívat například v podobě obětí, modliteb, stavbou chrámů či domácích oltářů. Objasněny budou řecké i římské formy vzývání.

Lze hovořit o tom, že zánikem řeckého a římského náboženství dochází k ukončení jedné velké náboženské etapy a ke vzniku nové. Antické náboženství pomyslně předává štafetu křesťanství. Muselo antické náboženství opravdu zaniknout?

Řecká a římská mytologie se v poslední době stala častým objektem filmového zpracování, ale jen málokdo se bezchybně orientuje v bozích a bohyních, kteří se v antických mýtech objevují, proto práce podává přehled hlavních nejvyšších bohů, aby mohla sloužit k jejich lepší orientaci diváka. Vždy je uvedena charakteristika řeckého boha a k němu jeho římský protějšek, aby na první pohled byly viditelné určité shody i odlišnosti. Nejen kapitola o bozích, ale i celá své práce je zaměřena na porovnání základních a podstatných rozdílů, které odlišovaly tyto dva staré národy.

Za pomoci užití metody deskriptivní (popis bohů) a komparativní (porovnání Řecka a Říma) se práce pokusí zodpovědět na výše uvedené otázky.

1.1 Počátek řecké mytologie

Řecká mytologie v sobě ukrývá zašifrované dávné historické události, které nemusí být vždy pravdivé, protože autoři těchto spisů si mohli vybásnit fikce rozmanitých starých pověstí. O jejich pravdivosti můžeme stále přemítat.

Převážná část mýtů usiluje o vysvětlení počátku jednotlivých kultů, založení měst, vznik přírodních útvarů, bohů a polobohů, z nichž si nejvýznamnější řecké rody odvozovaly svůj původ.¹ Počáteční mýty se šířily po řeckém světě ústy putujících recitátorů a lidových vypravěčů, kteří vyjadřovali své názory, jejichž cílem bylo přiblížit posluchačům osudy boha. Svoji činností se snažili přispět k náboženské atmosféře. Mýtus se především rozvíjel kolem kultovního místa, kde dával vzniknout tvůrčímu vnuknutí pro výtvarnou činnost i literaturu.²

Neustále se měnící ústní podání mýtů přineslo velmi bohatý a rozmanitý materiál, ze kterého čerpali Homér s Hésiodem v 8. - 7. st. př. n. l. inspiraci pro svá díla. Obohatili získaný materiál o historickou zkušenost řeckých kmenů s vyspělými tradicemi pokročilých národů. Jejich první básnické spisy si činily nárok na nezměnitelnost a zároveň podporovaly i ostatní tvůrce, aby rozvíjeli nové možnosti své fantazie, které jim mýtus poskytoval. Tímto procesem dochází ke zrození řecké mytologie,³ kterou si Řekové vytvořili svou představivostí,⁴ proto nelze pochybovat o tom, že řecká mytologie měla jedinečný význam pro vývoj evropské kultury.⁵

Na závěr této kapitoly si představíme příběh o Prometheovi, který vytvořil lidskou bytost z hlíny. Na pomoc si přizval bohyni Athénu, která vdechla člověku život. Tento čin nám vysvětluje Prometheovu oddanost lidstvu. Původně se stal Prometheus bohem ohně, ale za použití onoho živlu k přispění lidského pokroku, vyvolal u ostatních bohů nepřátelství.⁶

¹ VIDMAN, Ladislav. *Od Olympu k Panteonu: Antické náboženství a morálka*. 1.vyd. Praha: Vyšehrad, 1986, s. 18-19.

² HOŠEK, Radislav. *Náboženství antického Řecka*. 1.vyd. Praha: Vyšehrad, 2004, s. 22.

³ TRENCSENYI – WALDAPFEL, Imre. *Mytologie*. 1.vyd. Praha: Odeon, 1967, s. 10-11.

⁴ Tamtéž, s. 260.

⁵ Tamtéž, s. 20.

⁶ MURRAY, Alexander S. *Kdo je kdo v mytologii*. 1.vyd. Brno: Jota, 1997, s. 177.

Prometheus chránil národ proti bohům, ačkoliv s nimi byl příbuzný. Bezbranní lidé dostali od Promethea oheň, který jim usnadnil práci, protože díky ohni se rozvinula rozličná řemesla. Lidstvo se povzneslo z primitivního stavu na vyšší úroveň.

S nadsázkou bychom mohli říci, že Prometheus daroval lidem oheň, aby v nich rozsvítil jejich jiskru vědomí. To se ovšem nelíbilo bohům, kteří v sobě probudili závist. Promethea obvinili, že ukradl oheň z Olympu. Héfaistos, kovář bohů, na příkaz Dia, musel Promethea přikovat ke skále, kde byl vydán na nemilost slunečnímu žáru a zimním vánicím. Na jeho játrech, která každodenně dorůstala, si denně pochutnával Diův orl. Prometheus se svým činem (bojem proti bohům) stal symbolem hrdinů, básníků a bojovníků za svobodu, jimž jde o práva lidu.⁷

I lidstvo postihl krutý trest, dívka jménem Pandora, kterou stvořil Héfaistos. S jejím příchodem přišlo na svět zlo, které Pandora propustila ze skříňky, kde bylo uvězněno a tím se rozšířilo po celém světě. Po tomto zjištění se Pandora snažila opět nádobu zavřít, avšak bylo již pozdě. Uvnitř zůstala jen naděje jako jediná útěcha pro lidi, kteří doufali, že se jednou dožijí lepší doby.⁸

⁷ TRENCSENYI – WALDAPFEL, Imre. *Mytologie*, s. 7.-8.

⁸ SASKA, Leo František, a GROH, František. *Mytologie Řeků a Římanů*. 9. vyd. Praha: I. L. Kober, 1948, s. 18.

1.2 Řecké náboženství

Funkci hodných i zlých duchů nahrazuje nová představa uctívání plodivého principu v lidské podobě, proto končí i epocha animismu, víra v duchy.⁹ Antropomorfismus nebyl Řekům cizí, protože si všechny své bohy představovali v lidské podobě, dokonce se vysmívali zvířecím podobám egyptských bohů, i když si jejich starobylé kultury velmi vážili. Nemůžeme však opomenout schopnost bohů proměňovat se ve zvíře, tato vloha sloužila bohům ke komunikaci s lidmi, neboť ve své vlastní podobě s nimi mohl velmi těžko hovořit.¹⁰

Náboženství Řeků se zrodilo splynutím náboženství původního předřeckého obyvatelstva s náboženstvím nově příchozích řeckých kmenů.¹¹ Náboženství, které se v dané době přizpůsobovalo místním poměrům, přinášelo věřícímu naději, že se jeho prosba v budoucnu vyplní, když náležitě uctí božstvo. Spíše než individuální přístup k božstvu převládalo masové shromáždění u příležitosti kultovních her např. Olympijské hry.¹² Vztah jedince k božstvu, projevující se ve veřejných obřadech, v soukromé modlitbě i v jeho niterném prožitku, považujeme za předmět studia náboženství. Člověk své chování k druhým lidem a okolnímu ba i celému světu, jímž je obklopen, stanovuje podle svého vztahu k božstvu,¹³ které ztělesňovalo dobové ideály i obecně lidské hodnoty a řídilo život nejen jednotlivce ale i celé společnosti, proto antická lidská bytost nikdy neztratila víru v bohy či vševládné božstvo, které vždy stálo nad ním. Bohové chránili právo a spravedlnost, lásku, přátelství a rodinu, dopřávali lidem svobodu, zdraví, úrodu z práce a ze života, nenechávali utiskovat slabé, nemocné a staré, proto náboženství pronikalo celým životem antického člověka, spojovalo lidskou společnost dohromady a tím zaručovalo dodržování základního právního a morálního řádu. Musíme znát náboženské představy, abychom pochopili antickou společnost.¹⁴

⁹ HOŠEK, Radislav. *Náboženství antického Řecka*, s. 25.

¹⁰ VIDMAN, Ladislav. *Od Olympu k Panteonu: Antické náboženství a morálka*, s. 9.

¹¹ BELLINGER, Gerhard J. *Sexualita v náboženstvích světa*. 1. vyd. Praha: Academia, 1998, s. 75.

¹² HOŠEK, Radislav. *Náboženství antického Řecka*, s. 9-10.

¹³ VIDMAN, Ladislav. *Od Olympu k Panteonu: Antické náboženství a morálka*, s. 5.

¹⁴ VIDMAN, Ladislav. *Od Olympu k Panteonu: Antické náboženství a morálka*. Praha: Vyšehrad, 1986, s. 7.

Lidé se v homérském ani pozdějším období nikdy nezaměřovali na ustálené formule modliteb, každý se se mohl obracet s prosbou na bohy vlastními slovy. Bohové, které ovládal Zeus, vládli lidu, přestože mohli zasahovat do životní cesty lidí, nechávali jim dostatek svobodné vůle, aby si každý mohl vybrat tu či onu cestu. Lidem i bohům vládl osud, Moira, proto ten, kdo se vzpouzel osudu, býval potrestán už za svého života anebo mohl svoji vinu přenést na své potomky. Avšak ani po smrti hříšníci, klamající bohy, nemuseli nalézt klid, mohli nabýt podoby bezkrevných stínů zbavených životní síly žijících v podsvětí.¹⁵ I věštby tvořily neoddelitelný prvek náboženství, protože s jejich pomocí se řídilo mnohé lidské rozhodnutí v životních otázkách. Místa obrovské mezinárodní prestiže reprezentovaly řecké věštírny.¹⁶ Hluboká zbožnost přivedla Řeky k jejich zřízení, protože si z mnoha věšteckých znamení vykládali vůli bohů.¹⁷

Velký vliv na řecké náboženství měl pěvec Homér, přednášející své básně při slavnostních hostinách a slavnostech, které pořádali mocní řečtí šlechtici. Ve svých básních, *Iliadě* a *Odyseji*, stvořil jednotnou soustavu bohů, shodující se s ideály tehdejší aristokratické společnosti (krása, mládí a nesmrtelnost). Myšlenky v nich obsažené, se velmi rychle šířily, protože Homérový básně se těšily velké oblibě. Lidstvu nevadilo, že jsou bohové ve všech oblastech dokonalejší než oni, protože lidé věděli, že i bohové potřebují existencionální potřeby jako oni samotní (jídlo, pití a spánek), a proto se s nimi cítili spřízněni. Blaženost bohů kazí záporné lidské vlastnosti (závist, zlost, zloba, krutost,..). Skrze božskou nesmrtelnou krev, ichor, která jim koluje v žilách, se stávají bytostmi lidem nadřazenými. Svoji nesmrtelnost si uchovávají pravidelnou konzumací ambrosie a nektaru. Pro spojení mezi bohy místními a homérskými básník Hésiodos vybájl příbuzenské svazky. Snažil se upozornit na to, že Zeus musel překonat starší generaci primitivnějších bohů, aby mohl nastoupit na trůn, tímto tvrzením poukázal na rozdíl mezi starými bohy, kteří byli projevem přírodních sil a novými, komplikovanějšími a zlidštěnými.¹⁸ Homérovo knihy Řekové pokládali za nepřekonatelný vzor infor-

¹⁵ VIDMAN, Ladislav. *Od Olympu k Panteonu: Antické náboženství a morálka*, s. 17.

¹⁶ LEVI, Peter. *Svět starého Řecka*. 1.vyd. Praha: Knižní klub, 1995, s. 78.

¹⁷ MURRAY, Alexander S. *Kdo je kdo v mytologii*. 1.vyd. Brno: Jota, 1997, s. 18.

¹⁸ SASKA, Leo František, a GROH, František. *Mytologie Řeků a Římanů*, s. 6-7.

mací o náboženství, nicméně je nelze pokládat za náboženské knihy, protože autor si obsah většinou přizpůsobil dějovému záměru.¹⁹

K uctívání jen jednoho boha Řekové nikdy nedospěli, i když se Zeus s jeho nadřazeností k ostatním bohům k této představě velmi přibližoval.²⁰ Hledat u antického náboženství posvátnou knihu nelze. Neexistovala.²¹

1.2.1 Orfismus

Důraz na společnou víru v bohy, spojující všechny občany, kladlo státní náboženství, které tímto přístupem zanedbávalo vnitřní vztah jednotlivce k božstvu. Ti, kdo se snažili s bohy spojit jiným osobitým způsobem, se odloučili z kolektivu obce a přidali se ke kultu orfismu. Náboženská skupina orfiků se sama svým vegetariánstvím vylučovala ze společnosti, proto se nikdy nemohli zúčastnit veřejných obětí, kde se požívalo maso z obětovaných zvířat, protože byli přesvědčeni, že v každé zvířecí bytosti mohl být převtělen člověk, který si nestačil odpykat všechny své hříchy, kterých se dopustil za svého života. Víru v převtělování duší (metempsychózu) shledáme v klasickém starověku jen u orfiků.²² Základ orfismu tvoří mýtus o zázračném hudebníkovi, Orfeovi, který svým hlasem dokázal uchvátit celou živou přírodu.²³

Člověk představuje pro duši pouhou schránku, kde je uvězněna, ani smrtí osoby nekončí utrpení duše, protože přichází do podsvětí, kde může být odměňována, pokud lidská schránka vykonávala očistné obřady a žila život asketický, nebo přichází na řadu trest, kdy se duše musí opět vrátit na svět a sestoupit do lidského nebo zvířecího těla, aby odpykal ve svém druhém životě hříchy prvního života. Úplně očištěná duše žije věčně s bohem.²⁴ Při pohřbu se do hrobu vložily pokyny, vyryté na zlatých plíšcích, pro nalezení cesty do podsvětí a instrukce pro zesnulé, jak si na onom světě mají zesnulí počínat. Tyto instrukce připomínají *Egyptskou knihu mrtvých*.²⁵

¹⁹ VIDMAN, Ladislav. *Od Olympu k Panteonu: Antické náboženství a morálka*, s. 11.

²⁰ MURRAY, Alexander S. *Kdo je kdo v mytologii*, s. 11.

²¹ VIDMAN, Ladislav. *Od Olympu k Panteonu: Antické náboženství a morálka*, s. 8.

²² Tamtéž, s. 23.

²³ EDINGER, Edward F. *Věčná dramata*. 1.vyd. Brno: Emitos a Nakladatelství Tomáše Janečka, 2007, s. 175.

²⁴ SASKA, Leo František, a GROH, František. *Mytologie Řeků a Římanů*, s. 8.

²⁵ EDINGER, Edward F. *Věčná dramata*, s. 178.

Učení orfiků šířili potulní kazatelé, kteří neměli své stálé svatyně, kde by přednášeli o zbavení se poskvrnění nejen živých ale i mrtvých lidí.²⁶

²⁶ HOŠEK, Radislav. *Náboženství antického Řecka*, s. 149.

1.3 Genealogie řeckých božstev

Chaos, který stvořil prvotní rodičovský pár, který dal vzniknout všemu, co nyní existuje, neboť z Chaosu povstala země (označována jako Gaia) a vdechla život nebi (představitel Úranos),²⁷ a moři (reprezentant Pontos). Svě „dětí“ porodila sama ze sebe, aniž by potřebovala otce.²⁸ Co znamená slovo stvoření? Můžeme si to vysvětlit tak, že na svět přichází něco nového, co doposud neexistovalo, co bylo ukryto v původním prostoru prázdna nebytí, označovaného mýty jako chaos.²⁹ Řekové ho popisovali jako neomezený vesmírný prostor nebo jako souhrn prvků beztvare hmoty v nekonečné temnotě vesmíru. Z Chaosu se nejprve zrodila věčná tma Erebos a temná noc Nyx, z jejichž spojení se vynořilo nehynoucí světlo Aithér a světlý den Hémerá.³⁰ Éros, duch lásky, vzešel z Chaosu, a přinesl lásku, která vnesla řád do chaosu, sloučila protiklady a připravila svět pro přijetí lidstva. Bůh nebe a bohyně země osídlili zemi množstvím bytostí.³¹ Z Uranova plodného a láskyplného deště vznikly řeky a jezera, z nichž Gaia vytvořila všechny prvky přírody (trávu, květiny, stromy, ptáky a zvířata).³²

Za vlády Chaosu vznikla propast podsvětí nazývána Tartaros. Když se Úranos po Chaosu stal nejvyšším bohem, vládcem nad vším živým, pojal za manželku Gaiu, se kterou přivedl na svět nové božské bytosti: 12 Títánů, 3 jednooké Kyklópy a 3 padesátihlavé a storuké Hekatoncheiry.³³ Úranos Kyklópy a Hekatoncheiry nemiloval, nemohl se na ně ani podívat, protože se velmi lišili od lidí, pokaždé když je spatřil, zhroutil se a aby se na ně nemusel dívat, nechal je svrhnout do nejtemnější hlubiny podsvětí, do Tartaru, který je vzdálený od země stejně jako země od nebe.³⁴ Gaia své nestvůrné potomky milovala, proto když se dozvěděla, že je Úranos drží v tak hrozném zajetí, rozhodla se pro pomstu. Vzbuzovala u Títánů nenávist proti jejich otci, značně se je snažila přemluvit, aby Úrana připravili o moc. Nikdo ze starších gigantů se k činu neodhodlal, až nejmladší syn Kronos se rozhodl matku pomstít a vysvobodit své sourozence z jejich

²⁷ EDINGER, Edward F. *Věčná dramata*, s. 21.

²⁸ ZAMAROVSKÝ, Vojtěch. *Řecký zázrak*. 1.vyd. Praha: Mladá fronta, 1972, s. 49.

²⁹ EDINGER, Edward F. *Věčná dramata*, s. 21.

³⁰ ZAMAROVSKÝ, Vojtěch. *Bohové a hrdinové antických bájí*. 3.vyd. Praha: Mladá fronta, 1982, s. 205.

³¹ MURRAY, Alexander S. *Kdo je kdo v mytologii*, s. 23.

³² DAY, Malcolm. *100 postav klasické mytologie*. 1.vyd. Praha: Metafora, 2008, s. 12.

³³ ZAMAROVSKÝ, Vojtěch. *Řecký zázrak*, s. 48-49.

³⁴ TRENCSENYI – WALDAPFEL, Imre. *Mytologie*, s. 72.

vězení. Své dílo uskutečnil, když otec spal, přepadl ho a srpem jej vykastroval. Uříznuté genitálie spolu se srpem hodil do moře a za tento udatný čin se prohlásil za nejvyššího vládce nad světem.³⁵ Poté sestoupili Títáni do Tartaru osvobodit zajatce.

Z pěny, shromažďující se kolem genitálií plovoucích v moři, se vynořila bohyně lásky Afrodíté. Z kapek krve, které z Uranových ran dopadly na zemi z nebe, se zrodily Erínye, tři pomstychtivé ženy, které mají v osudu napsáno, že musí pronásledovat viníky trestních činů, spáchaných nejen v rámci rodiny³⁶

Kronos, jako nejmladší ze všech dvanácti velikánů, nejednal čestně, spíše velice lstivě a proradně. Cítil ohrožení vlastní autority, protože se bál, že by byl Kyklópy a Hekatoncheiry sesazen z trůnu, proto je nechal opět uvěznit v Tartaru. Oženil se se svojí sestrou, se kterou měl šest dětí: tři dcery (Hestii, Démétér a Héro) a tři syny (Háda, Poseidóna a Dia). Úranos a Gaia předpověděli Kronovi, že ho svrhne z trůnu některý z jeho synů. Kronos, posedlý představou, že ho jedno z jeho dětí mužského pohlaví zbaví vlády, raději každé dítě, které Rheina porodila, spolkl.³⁷ Rheina už se nemohla dívat na to, jak její každé dítě končí v útrokách Krona, proto se rozhodla poslední dítě, Dia, skrýt na ostrově Kréta, aby neporušila tradici v polykání svých potomků, zabalila kámen do plenek a předala jej ke spolknutí Kronovi.³⁸

Zatímco byl manžel takto oklamán, Zeus pobýval v jeskyni hory Ídy, kde o něho pečovaly nymfy, které ho krmily kozím mlékem a včelím medem. Kolem Dia se neustále tančilo a řinkalo meči, aby tento hluk zastínil Diův pláč, který by mohl dolehnout ke Kronovým uším. Kronovy obavy se potvrdily, když Zeus dospěl. S pomocí Gaie a Métydy, bohyně moudrosti, se mu podařilo donutit Krona vyvrhnout své sourozence i onen kámen, který nechal umístit v Delfách jako znamení.

Zeus se spojil se svými sourozenci, aby započali válku proti Kronovi a Títánům. Boj probíhal v oblasti Thessalie, sídlem Dia a jeho přívrženců se stala hora Olympos. Títáni obsadili horu Othrys. Válka trvající několik let připravila Olympany o veškerou sílu, kterou dokázali vrhnout do boje, proto dal Zeus na radu Gaie, aby osvobodil Kyk-

³⁵ EDINGER, Edward F. *Věčná dramata*, s. 22.

³⁶ DAY, Malcolm. *100 postav klasické mytologie*, s. 12.

³⁷ EDINGER, Edward F. *Věčná dramata*, s. 23.

³⁸ TRENCSENYI – WALDAPFEL, Imre. *Mytologie*, s. 72.

lópy, kteří mu ukovali blesky a Hekatoncheiry, kteří měli sílu rovnou zemětřesení.³⁹ Nelítostný boj, kdy se chvěla nejen země i nebe, ale i Tartaros ve svých hlubinách, skončil po deseti letech porážkou Títánů, kteří byli i s Kronem uvězněni v Tartaru a střeženi Hekatoncheiry, věrnými strážci Diovy. Diovo vítězství nebylo konečné. Opět přichází na scénu rozhněvaná Gaia, protože je rozhořčena uvězněním Títánů. Neponechává nic náhodě a zplodí nestvůru ohromné velikosti a síly, pojmenuje ji Tyfón. Bohužel i on je pomocí Diovy blesků přemožen a svržen do zemské propasti. Až poté mohl Zeus slavit výhru.

Panování se ujali vítězní bohové olympští: Zeus, Poseidón, Hádés, Héra, Hestiá, Déméter, Athéna, Apollón, Artemis, Héfaiostos, Arés a Afrodíté. Bohové se nazývají olympští, protože většinou přebývají na hoře Olymp, kde sídlí v nádherných palácích. Vládu nad světem si mezi sebou rozdělili tak, že Zeus vládl na zemi, Poseidón na moři a Hádés v podsvětí.⁴⁰ Seznam olympských bohů se několikrát přezkoumával, protože jejich přesný výčet nebyl nikdy přesně určený, proto se mohou některé zdroje v jejich výčtu odlišovat. Proč bylo bohů právě dvanáct? Protože číslo dvanáct představuje určitou symboliku posvátnosti, která se vztahuje k celistvosti.⁴¹

³⁹ MURRAY, Alexander S. *Kdo je kdo v mytologii*, s. 28.

⁴⁰ SASKA, Leo František, a GROH, František. *Mytologie Řeků a Římanů*, s. 11-12.

⁴¹ EDINGER, Edward F. *Věčná dramata*, s. 31-32.

1.4 Příčiny proměn funkcí řeckých bohů

Dříve se lidé domnívali, že v okolní přírodě existuje nejen tajemný život, ale i duše nebo dokonce božstvo samo. Příroda byla božská ve svých lukách, pramenech i řekách, dokonce i ve své mocně se vlnící hladině mořské či v mlčenlivém tichu hor.⁴² I z nebe na lid shlíží božské bytosti v podobě velkých hvězd. Slunce, které bývá ztotožňováno s bohem Heliem, lidé popisují jako božského jinocha, projíždějícího se ve zlatém voze po nebeské obloze, a oslepující světlo, které dopadá na naši zemi, představuje záření jeho vozu.⁴³ Charakteristické lidské vlastnosti byly bohům připisovány v souvislosti s jejich ztotožněním s přírodními silami, kterým vládli.⁴⁴

Lidský rod si vždy hledal pro své jednání a pro svůj postoj k světu, k lidem i božstvu vzory. Nejprve uznávaný abstraktivní ideál už mu nestačil, proto potřeboval konkrétní osobu, ke které by mohl vzhlížet.⁴⁵ Při objevování božstev spatřujeme mimořádnost v tom, že když v počátcích lidé uctívali jediného mocného boha, nerozšířili jeho funkce na okolní oblasti přírody, ale pro každou oblast si našli nového boha.⁴⁶

Vlivem podnebních změn došlo k proměně dosavadního života, proto se kočující kmeny lovců a pastevců usazují a začínají se věnovat zemědělství a chovu dobytka, protože dosavadní pastviny se proměnily ve stepi a tím docházelo k úbytku lovné zvěře. Zemědělské kmeny zavrhly víru duchy a začaly uctívat bohy v lidské podobě, tato nová představa pro ně byla velmi významná, neboť na jejich představách závisela plodnost živočišného světa a úrodnost vegetativní přírody.⁴⁷ V období pastevců a chovatelů se zintenzivňuje vztah muže ke zvířatům, zatímco žena je pokládána za dárkyni plodnosti. Pastýři ztotožňovali nejvyššího boha s nebem, protože jim zajišťoval svými prostředky dostatek obživy.⁴⁸ Řekové původně Dia uctívali jako boha nebes a nebeských úkazů, jako vládce počasí. Za nejvyššího boha ho začali uctívat, až s procesem antropomorfiza-

⁴² ZIELINSKI, Tadeusz. *Náboženství starověkého Řecka*. 2. vyd. Praha: Melantrich, 1930, s. 24.

⁴³ Tamtéž, s. 33.

⁴⁴ MURRAY, Alexander S. *Kdo je kdo v mytologii*, s. 15.

⁴⁵ VIDMAN, Ladislav. *Od Olympu k Panteonu: Antické náboženství a morálka*, s. 144.

⁴⁶ MURRAY, Alexander S. *Kdo je kdo v mytologii*, s. 14.

⁴⁷ HOŠEK, Radislav. *Náboženství antického Řecka*, s. 25.

⁴⁸ BELLINGER, Gerhard J. *Sexualita v náboženstvích světa*, s. 29.

ce starých božstev (proměny v bytosti, které jsou podobné nejen lidským vzhledem i vlastnostmi). Starší řecký lid udělil Diovi nové rozmanitější funkce, které se nazývaly zosobňující přívlastky. Podle představ řecké rodové společnosti byl včleněn Zeus s ostatními bohy a bohyněmi do rodového systému, kde konečně získal podobu tehdejšího pozemského vládce, ale s mnohem větší mocí. V podobě, ve které ho známe dnes, ho poprvé představil Homér v *Íliadě* a *Odyssei*, po něm Hésiodos ve spisu *Zrození bohů*.⁴⁹

Metamorfózy, proměny podob boha, vstupovaly do mýtů a zdůvodňovaly nebo opěvovaly jeho moc.⁵⁰ Jako příklad si můžeme uvést bohyni Hestii, kterou si římský lid většinou představoval v podobě ohně⁵¹ a dceru bohyně Démétér, Persefonu, která ztělesňuje obilí pohřbené do země. Zrní se vysévá v období zimy (po dobu 4 měsíců), kdy Persefona pobývá v podsvětí, a zbývajících osm měsíců se bohyně zdržuje na zemi dohlížením na úrodu.⁵²

Bohové stvořili první lidské bytosti, proto se s nimi rádi setkávali ať už ve své vlastní podobě nebo v cizí.⁵³ Velmi často v určitých situacích na sebe brali zvířecí podobu, aby mohli zachránit ohroženého nebo udělit trest provinilci.⁵⁴ Výjimkou byl bůh Zeus, který se proměňoval do různých podob, například v bohyni či člověka, také ve zvíře, nebo i v přírodní jevy, ale ne proto, aby někoho ochránil či potrestal, ale aby ohromil své objekty lásky, protože při svých milostných pletkách oplýval velkou vynalézavostí.⁵⁵ Bohové milovali smrtelné ženy, proto nebyly výjimkou sňatky s nimi, ze kterých pak vzešli héroové, polobohové.⁵⁶

Bohové, kteří vládli před olympskými bohy, jim museli ustoupit a předat žezlo kralování.⁵⁷

⁴⁹ ZAMAROVSKÝ, Vojtěch. *Bohové a hrdinové antických bájí*, s. 471.

⁵⁰ HOŠEK, Radislav. *Náboženství antického Řecka*, s. 22.

⁵¹ ZAMAROVSKÝ, Vojtěch. *Bohové a hrdinové antických bájí*, s. 196.

⁵² VIDMAN, Ladislav. *Od Olympu k Panteonu: Antické náboženství a morálka*, s. 22-23.

⁵³ SASKA, Leo František, a GROH, František. *Mytologie Řeků a Římanů*, s. 16.

⁵⁴ HOŠEK, Radislav. *Náboženství antického Řecka*, s. 22.

⁵⁵ BELLINGER, Gerhard J. *Sexualita v náboženstvích světa*, s. 77.

⁵⁶ SASKA, Leo František, a GROH, František. *Mytologie Řeků a Římanů*, s. 16.

⁵⁷ Tamtéž, s. 10.

1.5 Představy o bozích a jejich uctívání

Řeční bohové, kteří ztělesňovali přírodní a společenské síly ovládající život lidí, měli vsutku báječný svět. Řecký národ si stvořil bohy k obrazu svých vládců a jejich svět k podobě řeckého prostředí, v němž vše zveličili jen do té míry, aby to bylo lidsky přijatelné, neboť nemohli stvořit něco, co by bylo nelidsky dokonalé. Přestože byli bohové nesmírně mocní, nemohli být všemocní, protože nad nimi vládl Osud. K nesmrtnosti, která provázela bohy jejich životem a která byla snem i touhou lidstva, patřila i svěžest, která tvořila podstatu věčnosti. Bohové se narodili podobně jako lidé, a proto vlastnili nejen lidské touhy i vášně, ale i lidské nedostatky a chyby. K lidem zaujímalí postoj podle nastalé situace, dokázali se k nim chovat vlídně i nevlídně, pronásledovat je i je trestat, samozřejmě už v té době se nechávali uplatit dary i ovlivnit lidskými prosbami. Nemuseli řešit výkon svých božských funkcí, proto si mohli dovolit žít v pohodě a blahobytu, aby umocnili tento akt luxusu, scházeli se na hostinách, kde se servírovala ambrózie a nektar. Jen dvanáct bohů sídlících na Olympu (v Thessalii) mělo ve srovnání s ostatními bohy zvláštní postavení.⁵⁸

Podle řecké společnosti žili bohové na Olympu ve stejném společenském uspořádání jako lidé na zemi. Ani bohům se nevyhýbala láska, hádky ani vzájemná pomoc, tj. vlastnosti, které charakterizovaly lidský život.⁵⁹ Lidé se mohli o přítomnosti bohů v přírodě přesvědčit na každém kroku: na nebi spatřovali nejen hvězdy ale i mračna, na moři převládala nestálost a země oplývala rovinami a řekami, proto se velmi rozšířil názor, že nejen člověk, ale i vše kolem něj ovládá božská moc. Člověk se mohl svobodně rozhodovat, nicméně špatným důsledkům svého rozhodnutí nikdy neunikl, protože bohové lidské špatnosti velmi odsuzovali. Hříšníci snažící se o nápravu přinášeli bohům oběti, aby tak napravili své provinění.⁶⁰

Člověk musí ctít bohy po celý život, pomáhat jim ve všech nesnázích, dodržovat jejich zákony, prosit o ochranu a získávat si jejich přízeň oběťmi a modlitbami.⁶¹

⁵⁸ ZAMAROVSKÝ, Vojtěch. *Řecký zázrak*, s. 48.

⁵⁹ MURRAY, Alexander S. *Kdo je kdo v mytologii*, s. 15.

⁶⁰ Tamtéž, s. 10-11.

⁶¹ SASKA, Leo František, a GROH, František. *Mytologie Řeků a Římanů*, s. 16.

1.5.1 Oběti

Skrze rituály a obřady lidé bohům dokazovali jejich víru a naprostou oddanost.⁶² Existovaly dva druhy obětí: první tvořilo ovoce, pečivo a víno, druhé zdravá zvířata, která byla pro tento účel pečlivě vybírána. Vždy se přihlíželo k božstvu, kterému se měla oběť odevzdat, proto věk, barva a pohlaví zvířete nikdy nebylo stejné. Brzké ranní hodiny propůjčily svůj čas k obětem nebeským bohům, temný večer pohlcoval oběti pro podsvětní bohy, kteří se nemohli zúčastnit, proto se jim oběť vždy předkládala celá. K obřadu se přiváděla zvířata ověšená stuhami a věnci, která byla po rituálu zabita a část jejich masa při posvátném oltářním ohni spáleno. Bohové měli vnímat vůni spáleného masa, které stoupalo k nebi. Někdy se jako oběť bohům přinášela i lidská oběť, která byla úzce spjata s osobou, jež měla vykonat oběť. Šlo především o vyjádření vděku za požehnání nebo odčinění hříchu obětující osoby. Rituály probíhaly pravidelně při daných příležitostech, protože se lidé domnívali, že všechen blahobyt a pozemská požehnání pochází od bohů. U osoby účastníci se obřadu musela převažovat čistota nejen na těle, ale i na duši. Podsvětním bohům se nalila krev oběti či její popel do otvoru v zemi, mořským a říčním bohům se podíly vhodily do hlukové vody. Obřad vykonávali kněží,⁶³ kteří jako jediní směli vstupovat do chrámu a svatyní, protože pečovali o stavbu. Obřad se proto vždy odehrával před vchodem. Mužským bohům se obětovali zvířecí samci, ženským bohyním se přinášely zvířecí samice. Nebeským bohům se obětovala bílá zvířata, černá zase podsvětním bohům.⁶⁴ Od nepaměti se předávala mezi generacemi pravidla pro vykonávání obřadů.⁶⁵

1.5.2 Modlitby

Modlitbu u Řeků tvořily tři části a to nejprve vzývání, následovaly prosby a nakonec oprávněnosti. Věřící se dovolával u bohů svých zásluh a tím si je snažil naklonit, aby vyslechli jeho modlitby,⁶⁶ které se vykonávaly ráno, večer, před jídlem, při zahájení soudů a veřejných shromáždění. Řekové při vzývání nebeských bohů obraceli tvář k východu a zvedali ruce, při mořském uctívání vztáhli ruce k moři a při podsvětním bušili

⁶² MURRAY, Alexander S. *Kdo je kdo v mytologii*, s. 15.

⁶³ Tamtéž, s. 16-17.

⁶⁴ HOŠEK, Radislav. *Náboženství antického Řecka*, s. 121.

⁶⁵ MURRAY, Alexander S. *Kdo je kdo v mytologii*, s. 19.

⁶⁶ ZIELINSKI, Tadeusz. *Náboženství starověkého Řecka*, s. 113-114.

rukama do země. V chrámu se při modlitbě prosebníci obraceli k obrazu boha, při velkém utrpení žadatel objal nohy sochy daného boha.⁶⁷ Modlitba se obešla bez oběti, ale obětování neexistovalo bez nějaké modlitby. Při veřejných obětech či shromážděních se modlil jen kněz nebo obětník a shromáždění lidé se zúčastnili modlitby tím, že opakovali jednotlivá slova nebo jen krátké věty. Jasná a zřetelná slova modlitby vzývající určitého boha sloužila k jeho přivolání. Člověk musel boha náležitě oslovit, především zdůraznit jeho moc.⁶⁸ Pouze při úpěnlivých prosbách se klečí na kolenu, protože lidé věřili Homérskému tvrzení, že osud člověka leží na kolenu bohů, protože v kolenu sídlila síla člověka i bohů.⁶⁹

⁶⁷ MURRAY, Alexander S. *Kdo je kdo v mytologii*, s. 17.

⁶⁸ VIDMAN, Ladislav. *Od Olympu k Panteonu: Antické náboženství a morálka*, s. 95-96.

⁶⁹ Tamtéž, s. 98.

1.6 Zánik řeckého náboženství

Politický pád Řecka roztříštil skvostný obraz olympských bohů, proto se v antickém světě se čekalo na Messiaše, který by ukojil politické, přirozené a sociální tužby unaveného obyvatelstva, který toužil po něčem či někom, kdo by ho spasil. Tak jakbledla proslulost antických bohů, stoupala sláva křesťanství.⁷⁰

Víra v jednoho boha se prosazuje až na sklonku antiky, kdy přichází křesťanství s uctíváním Boha, jako jediného pravého stvořitele nebe i země.⁷¹ Křesťanství mělo navrátit moc upadajícímu antickému náboženství, které už nemělo sílu vládnout společnosti, s jeho příchodem oživil náboženský cit. Dříve si lidé stvořili bohy z lidské duše a přírodních sil, nyní se Bůh postavil nad přírodu. Existovalo tolik bohů, kolik bylo rodin a obcí, teď se křesťanský bůh jevil jako jediná, univerzální a bezmezná bytost, která oživuje světy a naplňuje lidskou potřebu úcty. Lidské myšlení se stalo působištěm tohoto náboženství, které se od počátku obracelo k celému světu. Strach z bohů vystřídala láska k Bohu. Také uctívání změnilo svoji podobu: Bohu se nedávalo najíst a napít, modlitba se stala aktem víry a prosby.⁷² Politika se příchodem nového náboženství osvobodila od přísných náboženských pravidel, která staré náboženství určilo. Nebylo už potřeba se vyptávat věšteb a brát ohledy na posvátné zvyky, kdy se vše přizpůsobovalo náboženství. Po nástupu nového náboženství se člověk odevzdával společnosti svým tělem a hmotnými zájmy, jeho svobodná duše náležela jen bohu.⁷³

Po Diovi, posledním nejvyšším bohu starých Řeků, nastoupil křesťanský bůh Theos. Řekové se loučí slovíčkem „adio“ a může se zdát, že v tomto jejich „sbohem“, stále zní Diovo jméno.⁷⁴

⁷⁰ VIDMAN, Ladislav. *Od Olympu k Panteonu: Antické náboženství a morálka*, s. 208.

⁷¹ Tamtéž, s. 7.

⁷² COULANGES, Fustel. *Antická obec*. 1.vyd. Praha: Sofis, 1998, s. 378.

⁷³ Tamtéž, s. 381.

⁷⁴ ZAMAROVSKÝ, Vojtěch. *Bohové a hrdinové antických bájí*, s. 472.

2 ŘÍM

2.1 Počátek římské mytologie

Mytologie Římanů není tak rozmanitá jako mytologie řecká, bájí o hrdinských činech v římském dávnověku vzniklo velmi málo, což souviselo s římskou povahou, která neoplývala tak velkou fantazií jako tomu bylo u Řeků. Římští historici se snažili dopátrat se historické pravdy, proto zavrhnli mnoho nepravděpodobného, ovšem při tom se dopustili spousty omylů, protože pokládali báji za historickou pravdu. Mytologické pověsti obsahují mnoho umělých prvků, které se objevují až v pozdější době.⁷⁵

Po spojení římské mytologie se státními náboženskými institucemi se přenáší do mytologie mnohem více prvků vysvětlující příčiny náboženských zvyků a legend ospravedlňujících náboženství, proto je časová posloupnost dějin Říma totožná s chronologickým sledem římské mytologie.⁷⁶ Římané spatřovali v mytologii kategoricky danou soustavu. Malířství, sochařství, architektura i literatura si pod římskými názvy přisvojovaly řeckou mytologii.⁷⁷

Značný význam pro římskou mytologii představuje mytologická báje o Aeneovi, který se spolu s celou rodinou zachránil z hořící Tróje. Tento mýtus poukazuje na společný původ a připodobnění se s Řeky,⁷⁸ proto tento římský epos právem náleží k největšímu národnímu dílu. Ovlivnil celou řadu pozdějších římských děl, poskytl náměty pro výtvarné umění a ve spise popisované události se pokládaly za historickou skutečnost.

Dlouhou pouť po Středozezemním moři Aeneas zakončil v Itálii, kde založil poblíž ústí Tibery město Lavinium, z něhož později vzešlo město Řím. K hrdinovi z dob mýtů a bájí patřil vznešený původ, ani Aeneas nebyl výjimkou, protože jeho matka se jmenovala Venuše. Stal se praotcem rodu Juliů, z něhož pocházel Caesar. Aeneas ztělesňoval

⁷⁵ SASKA, Leo František, a GROH, František. *Mytologie Řeků a Římanů*, s. 248.

⁷⁶ TRENCSENYI – WALDAPFEL, Imre. *Mytologie*, s. 246-248.

⁷⁷ Tamtéž, s. 260.

⁷⁸ VIDMAN, Ladislav. *Od Olympu k Panteonu: Antické náboženství a morálka*, s. 31.

ideál Římana: vynikal statečností, plnil své povinnosti, uctíval bohy a neměl žádnou negativní vlastnost.⁷⁹

Po smrti Aenea založil jeho syn město Alba Longa, kde vládli jeho potomci. K vladařské linii náleželi i Romulus a Remus, jejichž otcem byl bůh Mars a matkou dcera jednoho z králů Alby. Rodinou genealogii doplňuje zmíněný Aeneas jako předek dvojčat. Dvojčata, která svoji životní pouť počala na řece Tibeře, před smrtí zachránila vlčice, která se o ně starala jako o vlastní potomky. Později se jejich výchovy ujal pastýř.⁸⁰ V místě, kde bratři vyrůstali, založili město, museli ovšem vyčkat na znamení bohů, aby se mohli domluvit, kdo bude ve městě vládnout a jaké jméno město ponese. Vznikla hádka a boj, kde Romulus zabil svého bratra. Nové město Řím neslo jméno po svém zakladateli. Romulův zemský život skončil odvoláním ze země a zařazením mezi bohy, protože po otci získal božský původ.⁸¹ Z boží vůle byl založen Řím, aby vzkvétal a mocně světu vládl. Římské obyvatelstvo používalo ke zdůvodnění své světovlády vznesený původ zakladatelů svého města, na který byli oprávněně hrdi.⁸² Podle proroctví a věštb měl Řím dát světu mír, jenže porobeným nevyhovovalo, že byl tento mír pod římským panstvím, tak nakonec zanikla moc Říma, ale Řím nikdy nezanikl. Doposud patří k nejkrásnějším městům na světě. Pro svůj přínos k rozvoji civilizace a kultury, která obohatila lidstvo, mu náleží i titul nejslavnější město.⁸³

⁷⁹ ZAMAROVSKÝ, Vojtěch. *Aeneas*. 1.vyd. Praha: Albatros, 1981, s. 7-8.

⁸⁰ CORNELL, Tim a MATTHEWS, John. *Svět starého Říma*. 1.vyd. Praha: Knižní klub, 1995, s. 17.

⁸¹ SASKA, Leo František, a GROH, František. *Mytologie Řeků a Římanů*, s. 254-255.

⁸² ZAMAROVSKÝ, Vojtěch. *Dějiny psané Římem*. 1.vyd. Praha: Mladá fronta, 1967, s. 15-16.

⁸³ ZAMAROVSKÝ, Vojtěch. *Aeneas*, s. 152.

2.2 Římské náboženství

Pro antické náboženství je typický polyteismus, vyznačující se uctíváním velkého množství bohů, protože každá obec ctíla své ochranné božstvo, zároveň uznávala i bohy okolních obcí. Často docházelo ke splývání bohů, synkretismu, protože podobnosti bohů nešlo předcházet. Počet bohů nebyl nikdy omezen, jejich různorodost doprovázela život člověka neustále.⁸⁴

Pod vlivem řecké společnosti Římané opustili víru v duchy, které si zosobnili do lidské podoby, jelikož si lidská postava žádala příbytek v podobě svatyně nebo chrámu, vzniká kultovní stavba, příbytek božstva. Musíme si uvědomit, že i přes rozsáhlé působení z Řecka, podněty pro tyto změny vycházely z Říma.⁸⁵ Čím se liší římské náboženství od řeckého? Především svým specifickým formalismem, kdy Římané velmi lpěli na starých bozích, na starých kultech a modlitbách, kterým už nikdo nerozuměl. Nikdy nevynechali jediný svátek, rituály uskutečňovali vždy neměnně, odchylky byly nepřípustné a při modlitbách nesměli vynechat žádné slovo.⁸⁶ Novému bohu se vždy stvořil oficiální kult a jeho svátek se zařadil do kalendáře, který vedli pontifikové. V době vypuknutí moru, kdy se římské obyvatelstvo nespokojilo pouze s úzkým spojením s božstvem, pronikly do Říma různé řecké náboženské vlivy, které římský stát neschvaloval, protože je pokládal za neslučitelné s římským státním kultem.⁸⁷

Římské náboženství si přežalo nové formy uctívání z řecko-orientálních kultur Egypta, Judeje, Sýrie a Mezopotámie. Tyto civilizace přinášely Římanům naději na spásu jejich duší, protože jejich kultury se zabývaly vysvětlením existence utrpení a zla, protože lidská duše sestoupila z nebes a byla uvězněna v nepřátelském světě hmoty nebo na bojišti mezi dobrem a zlem. Proto se lidé obraceli k magii, která je měla ochránit před nebezpečím z okolního světa.⁸⁸ Právě vojáci i obchodníci vnesli ze svých cest do Říma nejen cizí kultury (egyptské, syrské, iránské, maloasijské), ale také rozmanité pověry, okultní vědy a magie.⁸⁹ Věštění Římané nikdy nepovažovali za pověru, protože si tak

⁸⁴ VIDMAN, Ladislav. *Od Olympu k Panteonu: Antické náboženství a morálka*, s. 7.

⁸⁵ HOŠEK, Radislav. *Náboženství antického Řecka*, s. 178.

⁸⁶ VIDMAN, Ladislav. *Od Olympu k Panteonu: Antické náboženství a morálka*, s. 28-30.

⁸⁷ Tamtéž, s. 34.

⁸⁸ CORNELL, Tim a MATTHEWS, John. *Svět starého Říma*, s. 176.

⁸⁹ GROH, Vladimír. *Život v antickém Římě*, s. 103.

ověřovali vůli bohů. Tuto činnost mohli vykonávat pouze augurové a haruspikové, kteří ve státních záležitostech nesměli oznamovat vůli bohů bez senátu.⁹⁰ Rovněž i v Římě panovalo státní náboženství, podle něhož se občané před důležitou bitvou či rozhodnutím dotazovali na vůli bohů. Obyvatelé Říma nepřehlíželi zlá varovná znamení, prodigia, kterými bozi dávali lidem najevo, že není něco v pořádku. Do těchto předzvěstí náležely všechny přírodní katastrofy, nezvyklé úkazy (krvavý déšť, padající kameny z nebe), mor, narození dlouhlahvého telete apod. Římané se snažili zjistit, proč se bohové hněvají, a proto se uchýlovali ke sbírce věštek, k tzv. Sybylliným knihám, které jim nahrazovaly řecké věštírny.⁹¹ V Sibyllských knihách se hledalo proroctví do budoucnosti, které se vztahovalo k současným situacím, jež vykazovaly určitou shodu.⁹²

Za základ římského náboženství se považuje kult hlavních státních bohů, který vznikl se založením a sjednocením Říma, a svoji oblibou zastínil všechny ostatní bohy. Římští bohové a dávné obřady se při bohoslužbách zachovávali, ale náplň náboženského cítění byla řecká. I náboženská římská literatura měla řecký ráz, protože kotvila v literatuře řecké,⁹³ přesto Římané nepřijali řecké bohy automaticky, ale až vlivem uctívání některého rodu nebo větší části obyvatelstva, někdy mohlo dojít přímo k pozvání boha (k invokování boha) do Říma.⁹⁴ Římské vztahy mezi lidmi a bohy se projevovaly ve dvou liniích: první byl individuální mezi bohem a jednotlivcem, druhý skupinový s celým římským státem. Vztahy mezi lidmi a bohy ve starém Římě bychom mohli zhodnotit jako velmi realistické.⁹⁵

Nikdy nedošlo k propojení náboženství se státem, protože se nepřeceňoval význam státního kultu. Vlastní náboženský život se odehrával za zdmi soukromých domů, kde lidé pečovali o kult svých předků, které sice nepovažovali za zbožněné osoby, ale brali si z nich příklad pro jejich kladné vlastnosti, kterými se proslavili. Obraceli se k nim jako k vzorům, které by chtěli následovat.⁹⁶

⁹⁰ ZAMAROVSKÝ, Vojtěch. *Dějiny psané Římem*, s. 59.

⁹¹ VIDMAN, Ladislav. *Od Olympu k Panteonu: Antické náboženství a morálka*, s. 31.

⁹² Tamtéž, s. 70.

⁹³ SASKA, Leo František, a GROH, František. *Mytologie Řeků a Římanů*, s. 206-207.

⁹⁴ SKŘEJPEK, Michal. *Právo a náboženství ve starověkém Římě*. 1.vyd. Pelhřimov: Vydavatelství a tiskárna 999, 1999, s. 49.

⁹⁵ Tamtéž, s. 9.

⁹⁶ Tamtéž, s. 51.

V římském období převažuje kult vladařský, který vznikl pod vlivem Orientu, v němž se vládce pokládá za boha, neboť se božská úcta k císaři pokládala za projev věrnosti a poslušnosti.⁹⁷

⁹⁷ GROH, Vladimír. *Život v antickém Římě*, s. 101.

2.3 Genealogie římských božstev

Pro vznik římských božstev sehrál klíčovou roli vliv Řecka. Vlastnosti a mýty, pojící se k řeckým bohům, zůstaly nezměněny, protože Řekové nikdy o svých bozích neuvažovali v lidských dimenzích, ale spíše je považovali za zosobnění přírodních sil. Římány uchvátila různorodost řeckých mýtů, legend a lidská dimenze, proto si převzali římské bohy a přejmenovali je.⁹⁸ Saturnus stojí v čele božstev proto, že je podle své mytologické povahy výchozím bodem celkového historického vývoje lidstva. Ztotožnění s řeckým Kronem si v Římě získalo popularitu, jako pokračování mýtu, v němž svržený prabůh přichází do Itálie a prodlužuje tam zlatý věk.⁹⁹ Než se mu dostalo pocty vlídného vesnického boha, byl spjat s chaosem pradávných dob, kdy hrubost a ukrutnost byly náplní každého dne. Poté co byl svržen z trůnu svým synem Jupiterem, prchá do Říma.¹⁰⁰ Saturnus, než se vlivem řeckých mýtů stal bohem setby a rolnictví, ale i bohem ztělesňujícím čas, učil lidi obdělávat půdu, pěstovat obilí, sázet ovocné stromy, budovat společná sídla, ale i řídit se zákony, které on sám vydával. Za manželku pojal bohyni Ops, která je ztotožněná s řeckou Rheiou.¹⁰¹

Po sjednocení Říma si Řekové sloučili i své bohy a upravili jejich pravomoci, protože bohů, nejen latinského ale i etruského původu, měli velmi mnoho. Za nejvyššího boha bývá označován Jupiter (spojení latinského boha nebe a etruského boha Tinia),¹⁰² syn Saturna a jeho chotě Opy, za manželku pojal bohyni Juno, ochránkyni manželství,¹⁰³ která byla ztotožněna s etruskou bohyní Uni a řeckou bohyní Hérrou. Latinský bůh jara Mars, který se proměnil v boha války a praotce Římanů,¹⁰⁴ se narodil Jovovi a jeho ženě Junoně, v římské mytologii je spojován s řeckým bohem Aréem.¹⁰⁵ Bohyně jara Venuše (dříve řecká Afrodíté) se stala bohyní lásky a krásy. Římané převzali od Etrusků i se jménem Minervu, bohyni umění a řemesel, která pod vlivem řecké bohyně Athény povýšila na bohyni moudrosti a ochránkyni Říma. Bohyně světla a života Diana

⁹⁸ DAY, Malcolm. *100 postav klasické mytologie*, s. 5.

⁹⁹ TRENCSENYI – WALDAPFEL, Imre. *Mytologie*, s. 249.

¹⁰⁰ BANDINI, Giovanni a Ditte. *Kdo je kdo v nebi*. 2. vyd. Praha: Euromedia Group, 2011, s. 252.

¹⁰¹ ZAMAROVSKÝ, Vojtěch. *Bohové a hrdinové antických bájí*, s. 411.

¹⁰² ZAMAROVSKÝ, Vojtěch. *Dějiny psané Římem*, s. 57.

¹⁰³ ZAMAROVSKÝ, Vojtěch. *Bohové a hrdinové antických bájí*, s. 428.

¹⁰⁴ ZAMAROVSKÝ, Vojtěch. *Dějiny psané Římem*, s. 57.

¹⁰⁵ ZAMAROVSKÝ, Vojtěch. *Bohové a hrdinové antických bájí*, s. 276.

(připodobněnost s řeckou Artemis) se stala navíc bohyní měsíce a lovu. Bůh jara Mars (obdoba řeckého Aréa) se proměnil v boha války a praotce Římanů. Neptun (podobnost s Poseidónem) se změnil z boha řek v boha moře, pod vlivem řeckých mýtů se společně s Plutem (ztotožňován s Hádem) stali bratry Jova.¹⁰⁶ Ještě zmíníme boha ohně Vulkána – římská obdoba Héfaista, Vestu, bohyni domácího krbu a ohně jako řecká Hestiá, řecké Démétře přizpůsobenou římskou bohyní obilí a úrodnosti polí Ceres a nakonec boha slunce Apolla (nezměněný Apollón).¹⁰⁷

Za hlavní středisko římské zbožnosti se považuje římský Kapitol, pahorek, kde byl vybudován chrám, který se těšil velké úctě a vážnosti, byl od samého založení města náboženskou akropolí.¹⁰⁸

Ne nadarmo se říká, že řečtí bohové žili, kdežto římstí bohové působili.¹⁰⁹

¹⁰⁶ ZAMAROVSKÝ, Vojtěch. *Dějiny psané Římem*, s. 57-58.

¹⁰⁷ GROH, Vladimír. *Život v antickém Římě*, s 102.

¹⁰⁸ PIJOAN, José. *Dějiny umění 2*. 4. vyd. Praha: Odeon, 1997, s. 228.

¹⁰⁹ VIDMAN, Ladislav. *Od Olympu k Panteonu: Antické náboženství a morálka*, s. 30.

2.4 Příčiny proměn funkcí římských bohů

Římské náboženství můžeme popsat jako postup od animismu (víra v nadpřirozené síly ovládající přírodu), přes antropomorfismus (přenos lidských vlastností na tyto síly a jevy) k personifikaci (jejich polidštění). Primitivní představy o vlivu nadpřirozených sil na počátku náboženství přispěly k rozvoji magie, která pomáhala lidem udobřovat si démony v antropomorfním období bohů. V římské civilizaci docházelo ke zbožštění přírodních sil a jejich projevů, které si časem přivlastnily lidskou podobu, která dlouho zůstala v podobě abstraktní personifikace, bez pohlaví i beze jména.¹¹⁰ Tyto přírodní síly byly zpočátku anonymní, souhrnně se nazývaly numina, která se vysvětlovala jako výrazy moci projevující se především v pohybech. Tyto síly okamžiku se prokazují zvláštními úkazy pojmenovanými prodigium. Pojmenování se dočkaly až s postupem času, kdy našly svůj odraz ve velkém množství epitet římských bohů, přesto se nic nezměnilo na jejich charakteru jako ochránců jednotlivých činností či okamžiků. Stará numina se nahradila „normálními“ bohy, nebo s nimi aspoň splývala. Například Vesta, bohyně krbu, představuje i oheň samotný nebo nejvyšší římský bůh Jupiter zastupuje blesk. Po ztotožnění se s řeckými bohy víra v tělesné síly upadla.¹¹¹

Neexistovala přírodní a společenská síla, jev či náhoda, pro kterou by Římané nenašli postupem doby zosobnění v nějaké nadpřirozené bytosti. Římský lid si stvořil zvláštní božské ochránce i pro zaměstnání, životní situace a populaci (například bohů dětství měli čtyřicet tři: boha kolébky, boha dětského křiku, boha prvního kroku atd.).¹¹²

Obyvatelstvo Říma také uctívalo za božstva abstraktní a mravní pojmy, kterým stavěli chrámy a dokazovali jim božské úcty. K těmto pojmům bychom mohli zařadit personifikace hlavních ctností národa římského (víru, statečnost, atd.) a základní podmínky obecného blaha (vítězství, svoboda, atd.).¹¹³

Každá římská rodina si vytvořila z personifikace přírodní síly svá domácí božstva jako ochránce, o něž se odmítala dělit s cizinci. Tyto bohy připojila ke svému do-

¹¹⁰ SKŘEJPEK, Michal. *Právo a náboženství ve starověkém Římě*, s. 43-44.

¹¹¹ Tamtéž, s. 46-46.

¹¹² ZAMAROVSKÝ, Vojtěch. *Dějiny psané Římem*, s. 58.

¹¹³ SASKA, Leo František, a GROH, František. *Mytologie Řeků a Římanů*, s. 246.

mácímu ohništi a přisvojila jim určenou modlitbu. Některé rodinné božstvo pro svůj velký vliv přijala celá obec a zřídila mu kult, aby si získala jeho přízeň.¹¹⁴

Římané si přisvojili pro základ svého náboženství obecné latinské představy, že všechno dění v životě nejen lidí ale i přírody je způsobeno nadpřirozenými silami, které římský lid nezobrazoval, jen pojmenovával. S postupným vývojem se Římané naučili božské síly vnímat jako lidské, které se od člověka odlišují nadpřirozenou mocí. K zobrazování bohů jim pomohly poznatky od Etrusků a Řeků.¹¹⁵

¹¹⁴ COULANGES, Fustel. *Antická obec*, s. 122-123.

¹¹⁵ GROH, Vladimír. *Život v antickém Římě*, s 100.

2.5 Představy o bozích a jejich uctívání

Římané objevili bohy v přírodě, protože aplikovali svoji ideu božství na vnější objekty, které v přírodě pozorovali nebo se jich obávali, a na přírodní síly ovládající jejich život. Rozhodli se modlit k vnějším přírodním objektům, uctívat je, protože se cítili slabí v porovnání s jedinečnou přírodní silou, která je obklopovala, až z těchto objektů učinili bohy.¹¹⁶ Bohové se lidí nikdy nestranili, v dřívějších dobách dokonce žili mezi nimi nebo jim prostřednictvím rozmanitých znamení dávali najevo svoji vůli.¹¹⁷ Římané přesto nikdy nevěřili v úplnou podřízenost lidí vůli bohů, protože dokázali s jejich vůlí „manipulovat“ pomocí obětování, modliteb, slavností atp., aby získali jejich přízeň nebo odvrátili božský hněv. „Dám, abys dal“, tímto heslem se řídilo obyvatelstvo Říma, protože věřili, že bůh splní to, co se od něho očekává v jejich modlitbě, musí mu nabídnout nějakou protihodnotu, která se přesně stanovovala náboženskými pravidly.¹¹⁸ Římané zpočátku svého náboženství neznali nezvratný osud, který se objevuje až později, a proto každý odpovídal za své skutky, protože jen sami lidé rozhodovali o míru s bohy. Pouze lidé sami mohli svými nezodpovědnými činy pokazit tento soulad s božskými ochránci Říma.¹¹⁹

Lidé toužili poznat vůli bohů, protože věřili, že se projevuje určitými znameními, která si museli správně vyložit. Žádný významný úkon nemohl být proveden bez znamení vůle bohů, proto se lidé uchylovali k věštbám. Skrze nepříznivé znamení nebo živelné pohromy bohové odkrývali lidem svůj hněv, který bylo nutno usmířit. Této funkce se ujali haruspikové, poradci pro zažehnavání božího hněvu, kteří dokázali věštit z vnitřností zvířat či pozorování letu ptactva.¹²⁰

V období republiky a císařství sloužily k věštění knihy Sybillské, které obsahovaly rozmanité pokyny pro různé okolnosti a prostředky pro odvrácení nebezpečí.¹²¹ Jen zvláštní sbor mohl nahlížet do Sybillských věšteckých knih, nacházejících se ve sklepeních kapitolského chrámu, proto tento patnáctičlenný soubor navrhoval opatření, která

¹¹⁶ COULANGES, Fustel. *Antická obec*, s. 120-121.

¹¹⁷ SKŘEJPEK, Michal. *Právo a náboženství ve starověkém Římě*, s. 39.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 8-9.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 43.

¹²⁰ GROH, Vladimír. *Život v antickém Římě*, s.111-112.

¹²¹ Tamtéž, s. 113.

se mohla realizovat až po schválení senátu. Po jeho usnesení sbor rozhodl, jestli bude obětní obřad vykonán obvyklým způsobem, nebo budou muset vystrojit mimořádný obřad hoštění ležících bohů (lectisternium), kdy se poduškové lehátko plné jídla přiloží před sochy bohů. Po celou dobu trvání této slavnosti byla v celém městě otevřena všechna obydlí, kde se každému dostávalo pohoštění. Sbor za pomoci knih vybíral nové božstvo, které po schválení senátu, bylo uvedeno do Říma a uctíváno řeckým způsobem.¹²² Římané si sami vybírali svá božstva, jak nám dokazuje římská praktika evocatio, která spočívala ve vyvolávání boha z nepřátelského města do Říma, kde se mu slíbil větší chrám a lepší podmínky, když bůh přijal, ztrácelo obležené město svou božskou ochranu a stávalo se snadným úlovkem Říma.¹²³

2.5.1 Oběti

I v Římě se projevovala úcta k bohům obětmi, které se člení do čtyř skupin (prosebné, děkonné, smírčí a očistné). Všem bohům se nepřinášely stejné oběti, postupem času se upravily procesy obětování, kde se musely přesně zachovat všechny formalities a předpisy. U nekrvavých obětí se přinášely přirozené produkty a přírodní plodiny v původním stavu (ovoce, zelenina, atd.), nebo pokrmů z nich upravené, které se položily na zasvěcená místa. Tekutiny se vylily před oltář nebo zasvěcenou sochu. Smrtí zvířete končily krvavé oběti. Římané byli přesvědčeni, že každé božstvo má své oblíbené obětní zvíře. Po zabití ostuhovaného zvířete se přezkoumaly vnitřnosti, aby se prokázala úspěšnost oběti. Při zjištěných zdravých orgánů se zapálil na oltáři oheň bohům, ve kterém se spálily zvířecí útroby a kusy masa. Smírčí a očistné oběti se konaly při prokázání viny, při prolití krve nebo jako příprava k jiným rituálním úkonům, kdy se lidé opět chtěli získat přízeň bohů. Obětování lidského viníka nebylo cizí ani římskému náboženství.¹²⁴ Při obětování si římský obětník zahaloval hlavu¹²⁵ a během obřadu měl pravou ruku ovinutou, tímto naznačoval, že ruka, kterou slibuje, je zasvěcena bohům a musí být pokaždé čistá.¹²⁶ Také v Římě se objevuje víra v magické číslo dvanáct a začíná se klást

¹²² HOŠEK, Radislav. *Náboženství antického Řecka*, s. 181.

¹²³ VIDMAN, Ladislav. *Od Olympu k Panteonu: Antické náboženství a morálka*, s. 30.

¹²⁴ GROH, Vladimír. *Život v antickém Římě*, s. 114-116.

¹²⁵ VIDMAN, Ladislav. *Od Olympu k Panteonu: Antické náboženství a morálka*, s. 98.

¹²⁶ SASKA, Leo František, a GROH, František. *Mytologie Řeků a Římanů*, s. 246.

velký význam na červenou barvu, která symbolizovala krev a označovala přítomnost bohů.¹²⁷

2.5.2 Modlitby

Modlitba poukazuje na nejprostší styk s bohy, v němž převažovala prosebná či děkonná řeč, nebo tvořila slovní doprovod při obřadu. Neměnnost modliteb souvisela s přísným dodržováním přednesu, a aby nedošlo k nelibosti bohů, v mnohých případech se modlitba nepřizpůsobila jazykovému vývoji a stala se tak nesrozumitelná.¹²⁸ Modlitba se musela pronášet zřetelně a bez jediné chybičky (vynechání slova, jejich přehození, nebo přeřeknutí), jinak byla modlitba neúčinná a musela se opakovat, protože každý náboženský akt doprovázel předepsaný úkon.¹²⁹

Římský věřící byl při modlitbě obrácen zády k obrazu nebo soše boha s rukama zvednutýma do výše.¹³⁰ Důvod, proč se římstí věřící při modlitbě obraceli k bohům zády, je prostý. Styděli dívat se bohům z očí do očí, jako to bylo běžné v Řecku. Za zvláštní chvíli, kdy se Římané obraceli k božstvu, pokládáme přísahu, kdy se přísahající dovolával božího svědectví. Mohl se dovolávat kteréhokoli boha, ve zvláštním případě, která se týkala nejvyšší přísahy, mohli apelovat pouze k Jovovi.¹³¹

¹²⁷ SKŘEJPEK, Michal. *Právo a náboženství ve starověkém Římě*, s. 47.

¹²⁸ GROH, Vladimír. *Život v antickém Římě*, s. 113.

¹²⁹ SKŘEJPEK, Michal. *Právo a náboženství ve starověkém Římě*, s. 41.

¹³⁰ GROH, Vladimír. *Život v antickém Římě*, s. 114.

¹³¹ HOŠEK, Radislav. *Náboženství antického Řecka*, s. 18.

2.6 Zánik římského náboženství

Ke změně římského náboženství dochází postupně. Příčiny zlomu nastaly během druhé války s Karthágem, kdy se rozmohlo přehnané uctívání bohů a lidé se začali zajímat i o jiné kultury, které by jim přinesly útěchu v těžkých dobách. Občanské války v 1. století př. n. l. si s sebou nesly ztrátu víry nejen náboženské. Objevila se snaha o obnovu starobylých kolegií, sepisovaly se staré modlitby, upravil se ritus a roku 25 př. n. l. vznikl chrám všech bohů Pantheon. Tyto kroky podnikl císař Augustus, aby zabránil úpadku římské říše, ovšem z toho vzniklo náboženství císařské, kde se uctívali především císaři.¹³²

V období pesimismu, ke kterému došlo ve 4. století v Římě, lidé hledají objasnění důsledků úpadku impéria a proto se uchylují k novým náboženstvím, především ke křesťanství, protože křesťanská společnost se může opírat o církve i stát. Křesťanské představy se objevují v knihách a ve vědě, kde plného poznání přírodních jevů shledáme pouze u Boha. Římscí císaři vydávají zákony, v nichž nařizují pálit chrámy nekřesťanských bohů.¹³³ Římané byli přesvědčeni, že za rovnováhou vesmíru stojí dobrá vůle bohů, kterou udržoval římský lid obětmi a rituály, na kterých se křesťané odmítali podílet, proto se věřilo, že bohové neposkytují lidem ochranu, protože křesťané tak narušují mír bohů. Docházelo k jejich pronásledování.¹³⁴

Roku 313 vydal císař Konstantin dokument, který se jmenuje Edikt milánský, v němž zrovnoprávnil křesťanství s ostatními říšskými náboženstvími.¹³⁵ Rozvoj křesťanství se v císařském období rozšířil do celé římské říše, protože svoji nauku otevřelo pro všechny lidi. Neexistovalo jen pro určitý národ, jako tomu bylo například v Římě.¹³⁶

Z římského náboženství se nám zachovala jména bohů, mnoho uměleckých děl a titul nejvyššího kněze, pontifex maximus, který dodnes nosí římský papež.¹³⁷

¹³² SKŘEJPEK, Michal. *Právo a náboženství ve starověkém Římě*, s. 52-54.

¹³³ HOŠEK, Radislav. *Náboženství antického Řecka*, s. 217-218.

¹³⁴ CORNELL, Tim a MATTHEWS, John. *Svět starého Říma*, s. 177.

¹³⁵ HOŠEK, Radislav. *Náboženství antického Řecka*, s. 218.

¹³⁶ VIDMAN, Ladislav. *Od Olympu k Panteonu: Antické náboženství a morálka*, s. 41.

¹³⁷ ZAMAROVSKÝ, Vojtěch. *Dějiny psané Římem*, s. 59-60.

3 ŘEČTÍ A ŘÍMŠTÍ BOHOVÉ

V této části provedu komparaci hlavních nejvyšších řeckých olympských bohů s jejich římskými protějšky, abychom viděli případné odlišnosti i shody, proto jsem se v římské části práce věnovala jen představám o bozích. Obsah této kapitoly jsem systematicky strukturovala, na počátku stojí nejvyšší řecký bůh Zeus.

Zeus a Jupiter: Syn Kronose a Rheiony, Zeus, neměl lehký vstup do života. Když se jeho otec dozvěděl o proroctví, které věštilo, že jeho vládu svrhne jeden z jeho synů, preventivně každý rok spolkl své dítě (Démétru, Héru, Háda a Poseidóna). Když Rheiona porodila na hoře Lykaion v Arkádii Dia, vykoupala ho v řece Nedě a předala matce Zemi, která ho svěřila do péče nymfě Adrasteie, která žila v Lyktu na Krétě v jeskyně Dikté na Egejském vrchu. Diovu zlatou postýlku zavěsila na strom, který neustále obklopoval hluk, který překrýval dětský pláč, díky kterému by mohl být nalezen Kronosem (díky zavěšení nebyl k objevení na zemi, ani v nebi, natož pak na moři).¹³⁸ Nejen titulem nejvyšším bůh na Olympu, ale i za otce lidí a bohů, je právoplatně označován právě Zeus. Pozemští králové se snažili dovést svůj rodokmen až k Diovi, aby mohli hlásat, že je královským žezlem obdaroval Zeus.¹³⁹ Otec nebes, Zeus, ovládal blesk, který mu pomáhal udržet hádavou a vzpurnou rodinu na Olympu v poslušnosti, když mu bránila v jeho pracovních povinnostech v dohlížení na dodržování jeho vlastních zákonů, ve věštění a ve vládnutí nebeským tělesům. Svoji ženu Héru neustále trápil svými nevěrami, z nichž vzešlo několik mimomanželských dětí.¹⁴⁰ Když Zeus zjistil, že s ním otěhotněla bohyně moudrosti Metis, ze strachu z budoucího mocného mužského potomka ji spolkl. Přesto tento čin nezabránil tomu, aby se dítě dostalo na svět. Po devíti měsících se zrodila z jeho hlavy na svět bohyně Athéna.¹⁴¹ Cítil se být odpovědný za všechno, co souvisí s rodinou: dbal na lidskou pohostinnost, aby manželé udržovali láskyplný vztah, aby jejich dům i hospodářství vzkvétalo, možná tímto chtěl ostatním dopřát to, o co sám přišel, protože nepocházel z dobrých rodinných vztahů.¹⁴² Dia si Řekové vytvořili podle obrazu člověka a podoby tehdejšího vládce na zemi, disponoval nejen lidskými vlastnostmi ale i povahovými rysy.¹⁴³ Lid obdivoval Dia za jeho moc,

¹³⁸ GRAVES, Robert. *Řecké mýty*. 1. vyd. Brno: Československý spisovatel, 2010, s. 34.

¹³⁹ TRENCSENYI – WALDAPFEL, Imre. *Mytologie*, s. 89.

¹⁴⁰ GRAVES, Robert. *Řecké mýty*, s. 49.

¹⁴¹ BELLINGER, Gerhard J. *Sexualita v náboženstvích světa*, s. 76.

¹⁴² BANDINI, Giovanni a Ditte. *Kdo je kdo v nebi*, s. 308.

¹⁴³ ZAMAROVSKÝ, Vojtěch. *Bohové a hrdinové antických bájí*, s. 467.

moudrost, schopnost se starat o právo a pořádek, spatřovali v něm přemohitele Títánů, který se pro ně stal vzorem silného a bojovného mužství, hlavně se obávali jeho hněvu. Na jeho počest se každé 4 roky konaly olympijské hry.¹⁴⁴ Zeus nevládl zcela neomezeně, protože nad ním vládlo ještě něco vyššího, nevyzpytatelného a nezměnitelného: osud, proti kterému Zeus nic nezmohl, ani kdyby si to sebevíce přál, protože byl pouze strážcem a vykonavatel osudu, nikoliv jeho vládce.¹⁴⁵ Lidé, pokud chtěli uctít Dia, museli mu obětovat býka.¹⁴⁶ K jeho symbolům patří hrom a blesk, z ptáků především orel a ze stromů dub.¹⁴⁷ Socha v Olympii zachycuje Dia sedícího na trůně, někdy bývá zobrazován se svojí chotí po boku.¹⁴⁸ Můžeme se setkat i s obrazy, kde je Zeus znázorněn v podobě labutě, protože na sebe často bral podobu jiných bytostí, aby mohl svádět smrtelnice.¹⁴⁹

Jupiter se vyvinul ze starého boha latinského boha nebe a nejvyššího etruského boha Tinia. Římané, po seznámení s řeckou mytologií, mu přidělili za otce Saturna (řeckého Krona) a za matku bohyni Opu (řeckou Rheiu), protože ho ztotožnili s řeckým Diem. Jupiter byl v Římě vznešenější, mocnější a přísnější než Zeus v Řecku, a proto se stal nejen nejvyšším bohem v římském náboženství, ale i nejvyšším ochráncem římského státu. Lidé zasvětili Jovovy ze zvířat orla a ze stromů dub.¹⁵⁰ Hrom a blesk považoval za své ztělesnění, jímž dokazoval svoji moc. Lidé zasvěcovali Jovovi místa, do kterých uhodil blesk, protože se domnívali, že prostřednictvím blesku se jich dotkl sám nejvyšší bůh Říma. Dbal především na dodržování smluv a neporušování posvátnosti hranic, které stanovil, když mezi lid rozdělil zemi. Bůh nebes měl zvláštní vztah ke všemu, co létalo, především k orlovi, králi ptactva. V Římě se „nebeský vládce“ stal otcem bohů, lidu i oblohy.¹⁵¹

Poseidón a Neptun: Poseidón, bratr Dia, syn Krona a Rheie, představoval vládce obrovské mořské říše, který dokázal vyvolávat mořské proudy i bouře, aby způsobil

¹⁴⁴ BANDINI, Giovanni a Ditte. *Kdo je kdo v nebi*, s. 310.

¹⁴⁵ ZAMAROVSKÝ, Vojtěch. *Bohové a hrdinové antických bájí*, s. 469.

¹⁴⁶ MURRAY, Alexander S. *Kdo je kdo v mytologii*, s. 41.

¹⁴⁷ ZAMAROVSKÝ, Vojtěch. *Bohové a hrdinové antických bájí*, s. 471.

¹⁴⁸ MURRAY, Alexander S. *Kdo je kdo v mytologii*, s. 41.

¹⁴⁹ DAY, Malcolm. *100 postav klasické mytologie*, s. 25.

¹⁵⁰ ZAMAROVSKÝ, Vojtěch. *Bohové a hrdinové antických bájí*, s. 228 – 229.

¹⁵¹ BANDINI, Giovanni a Ditte. *Kdo je kdo v nebi*, s. 174 - 175.

ztroskotání lodi, ale i utišovat moře, když chtěl zachránit lodní posádku.¹⁵² Pro upřesnění je potřeba doplnit, že Poseidón mohl ovládat pouze vnitřní moře, které bylo přístupno lidem, nad nekonečným mořským proudem, kam mohli jen bohové, dohlížel Ókeanos.¹⁵³ Většinu svého času pobýval v paláci v Aigách, odkud podnikal cesty ve svém voze taženém koňmi se zlatými hřívami na Olymp nebo kamkoli do své říše a jejího okolí. Jeho výpravy představovaly velkolepou podívanou: vlny před ním ustupovaly, jezdil po mořské hladině, kde ho doprovázeli mořští bohové a živočichové, ale i mořské obludy, které sloužily Poseidónovi jako nástroje pomsty. Lidem prokázal obrovskou službu, když stvořil koně, které se díky Poseidónovi Řekové naučili ochočit a zapojit do svého každodenního života. Aby lidstvo mohlo pěstovat rostliny, poskytl zemi vláhu. S manželkou Amfitritou vychoval nejen syna Tritóna, zplodil i další potomstvo nejen se svojí zákonitou chotí. Ze zvířat mu lidé zasvětili delfína, koně a býka, ze stromů borovic.¹⁵⁴ Nejen rozbouřeným mořem, ale i svým obrovským trojzubcem, kterým udeřil do země, aby vyvolal zemětřesení, dával Poseidón najevo svoji špatnou náladu, proto se každý snažil být s ním zadobře. Pro usmíření boha moří lidé přinášeli dobytče.¹⁵⁵ Řekové mu jako oběti přinášeli koně a býky, které vrhali do moře. Sochy v přístavech znázorňují boha moře s nohou opřenou o lodní příď, v levé ruce držícího delfína a v pravé mocný trojzubec.¹⁵⁶

I římský ekvivalent řeckého boha Poseidóna panuje nad přírodními silami, především nad zemětřesením. Svým trojzubcem Neptun stvořil koně. Pro svoji bezstarostnou a veselou mysl je pravým opakem Poseidóna, který neustále přemýšlí, koho by pozlobil nebo rozhněval, zatímco Neptun neklidné rozbouřené moře opět zklidní, protože jako bůh sladkých i slaných vodstev má k tomu oprávnění.¹⁵⁷ Neptun nebyl moc významný, protože římský národ nepovažoval moře za tak důležité jako Řekové.¹⁵⁸ Římané mu přinášeli oběti, aby zabránil vysychání pramenů a řek. V 5. st. př. n. l., kdy se začali Římané zabývat mořeplavbou, povýšili Neptuna na boha moře, proto jeho jméno

¹⁵² EDINGER, Edward F. *Věčná dramata*, s. 37.

¹⁵³ ZAMAROVSKÝ, Vojtěch. *Řecký zázrak*, s. 50.

¹⁵⁴ ZAMAROVSKÝ, Vojtěch. *Bohové a hrdinové antických bájí*, s. 381 – 382.

¹⁵⁵ BANDINI, Giovanni a Ditte. *Kdo je kdo v nebi*, s. 238-239.

¹⁵⁶ MURRAY, Alexander S. *Kdo je kdo v mytologii*, s. 49-50.

¹⁵⁷ BANDINI, Giovanni a Ditte. *Kdo je kdo v nebi*, s. 215.

¹⁵⁸ DAY, Malcolm. *100 postav klasické mytologii*, s. 29.

dodnes zdobí loď. Původní manželku bohyni pramenů Salaciu, pod vlivem řeckých mýtů nahradila Amfitrita. Neptunovy ztvárněné sochy se staly oblíbenou ozdobou mnoha fontán.¹⁵⁹

Hádés a Pluto: Bůh podsvětí a nejstarší syn Títána Krona a jeho chotě Rheie. Vláda v podsvětí mu vyhovovala pro jeho chmurnou, ješitnou a nemilosrdnou povahu. Popis říše, která se nacházela v hlubinách země, kam nikdy nepronikl sluneční paprsek, odpovídal povaze vládce. Bohové ho v lásce příliš neměli, protože si svoji manželku, dceru Diovu a Démétrinu, unesl ze světa do své říše. Lidé ho přímo nenáviděli, i přestože do jejich osudu nikdy nezasahoval, protože dobře věděl, že do jeho říše se jednou dostane každý. Nechal se uctívat černou ovci.¹⁶⁰ Málokdy vycházel ze své podsvětní říše. Vchod do Hádivy říše střežil trojhlavý pes Kerberos, který příchozí ochotně vpouštěl, ale ven už nevypouštěl. Přes řeku nářků Acherón, která lemovala podsvětní říši, převážel nebožtíky stařec Charón. Na pláni porostlé bledými květy asfodelu se pohybovali zemřelí v podobě duchů bez stínů. Ze svého paláce v Erebosu vládl s manželkou Persefonou podsvětním bohům a duchům mrtvých.¹⁶¹ Z květin a stromů mu byly zasvěceny cypřiš, narcis a zimostřáz. Ve výtvarném umění ho spatříme jako zachmuřelého panovníka sedícího na trůně s manželkou Persefonou po jeho boku.¹⁶²

Římský bůh podsvětí Pluto se stává až ve 4. st. př. n. l. vládcem podsvětí. Do té doby podle nejstarších římských představ nemělo podsvětí žádného vládce, který by panoval duchům zemřelých.¹⁶³ Bohovi je zasvěcené místo Tarentum, které se nacházelo na Martově poli, protože se zde konala první oběť tomuto bohu, kdy se obětoval černý býk a černá kráva.¹⁶⁴ K zhotovení Plutovy sochy se Římané inspirovali řeckými originály. Vzniklo tak sousoší z mramoru, které nám přibližuje Plutův únos jeho budoucí chotě Proserpiny.¹⁶⁵

¹⁵⁹ ZAMAROVSKÝ, Vojtěch. *Bohové a hrdinové antických bájí*, s. 307 – 308.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 165-166.

¹⁶¹ ZAMAROVSKÝ, Vojtěch. *Řecký zázrak*, s. 50.

¹⁶² MURRAY, Alexander S. *Kdo je kdo v mytologii*, s. 54.

¹⁶³ ZAMAROVSKÝ, Vojtěch. *Bohové a hrdinové antických bájí*, s. 372 – 373.

¹⁶⁴ SASKA, Leo František, a GROH, František. *Mytologie Řeků a Římanů*, s. 245.

¹⁶⁵ ZAMAROVSKÝ, Vojtěch. *Bohové a hrdinové antických bájí*, s. 166.

Héra a Juno: Héra, Diova sestra a zároveň i manželka, vládkyně nebes, porodila Diovi čtyři děti: boha války Aréa, boha ohně Héfaišta, bohyni zrození Eileithyiu a bohyni věčného mládí Hébé. Žárlivá bohyně pronásledovala další Diovy děti, které Zeus zplodil s jinými bohyněmi nebo smrtelnicemi.¹⁶⁶ Bohyni domu lidé zasvěcovali malé napodobeniny lidského obydlí. Jako bohyni – ochránkyni stád dobytka, ji obětovali hliněné sošky dobytčat, které patřily mezi její oblíbené, až si pro svoji zálibu v kravách vysloužila přizvisko „kravooká.“¹⁶⁷ Ochránkyni manželství a mateřství Řekové zasvětili granátové jablko, jako symbol plodnosti, kukačku, protože Zeus se převtělil do její podoby, když se chtěl s Hérou zasnoubit, páva, protože jeho oka na rozprostřeném chvostě se stala symbolem hvězdného nebe a nakonec jestřába.¹⁶⁸ Socha Héry ji představovala jako vládkyni sedící na trůně, na hlavě se jí vyjímalá koruna, v jedné ruce svírala granátové jablko, ve druhé žezlo, na kterém seděla kukačka.¹⁶⁹

Jako zdroj ženství se Juno stala ochránkyní rodiny.¹⁷⁰ Manželka a sestra nejvyššího římského boha Jova reprezentuje ochrannou bohyni římských žen. Postupem času ji Římané prohlásili i za ochránkyni Říma a římské říše. Manželský pár přebýval ve svém sídle na Kapitolu. K jejím symbolům patří především husa, která upozornila svým kejháním Římany na noční útok Gallů.¹⁷¹ Nejposvátnějším zvířetem Junony se stala koza.¹⁷² Na její počest vznikla první den v březnu slavnost Matronalia. V tento den Romulus ustanovil manželství, které Juno uzavírá. Při slavnosti putovaly ženy s věnci na hlavách do jejího chrámu, ve svatyni ji obětovaly květiny a prosily ji o štěstí a požehnání v manželství.¹⁷³

Hestiá a Vesta: Hestiá, bohyně domácího krbu, představovala nejlaskavějšího, nejmírnějšího a nejvládnějšího olympského boha. Diovi slíbila, že vždy dodrží slib cudnosti.¹⁷⁴ Za tento čin ji Zeus odměnil tím, že byla uctívána uprostřed domu na krbu a

¹⁶⁶ DAY, Malcolm. *100 postav klasické mytologie*, s. 26.

¹⁶⁷ BANDINI, Giovanni a Ditte. *Kdo je kdo v nebi*, s. 126.

¹⁶⁸ SASKA, Leo František, a GROH, František. *Mytologie Řeků a Římanů*, s. 29.

¹⁶⁹ MURRAY, Alexander S. *Kdo je kdo v mytologii*, s. 45.

¹⁷⁰ DAY, Malcolm. *100 postav klasické mytologie*, s. 27.

¹⁷¹ ZAMAROVSKÝ, Vojtěch. *Bohové a hrdinové antických bájí*, s. 227 – 228.

¹⁷² BANDINI, Giovanni a Ditte. *Kdo je kdo v nebi*, s. 174.

¹⁷³ SASKA, Leo František, a GROH, František. *Mytologie Řeků a Římanů*, s. 213.

¹⁷⁴ DAY, Malcolm. *100 postav klasické mytologie*, s. 31.

ve všech chrámech. Stala se tak bohyní obětí a obětního posvátného ohně. Vyobrazovala se jako velmi vážná žena držící v ruce žezlo nebo obětní misku.¹⁷⁵ Přijímala osobité oběti v podobě mladých výhonků obilí, prvotinu sklizně a mladé krávy.¹⁷⁶ Jejím symbolem byl oheň, který plápolal v každém obydlí i radnici. Působila jako bohyně pronásledovaných a stala se ochránkyní obcí a států. Uctěním oběti Hestii začínaly i končily všechny slavnostní hostiny. V každém chrámu se jí vzdávala povinná úcta, i když svatyně nebyla zasvěcena jejímu jménu.¹⁷⁷

Vestu, římskou bohyni domácího krbu a jeho ohně, považovali Římané také za ochrannou bohyni rodiny.¹⁷⁸ Oproti Hestii, která se stará o každý jednotlivý krb, Vesta měla na starost velký „krb státu“. Posvátný oheň nikdy nesměl vyhasnout, protože to Římanům zaručovalo blaho, zdraví a štěstí. O tento oheň se staralo šest kněžek bohyně.¹⁷⁹ Ve své svatyni nikdy neměla panenská bohyně svoji sochu, protože její obraz se skrýval v ohni. V jejím chrámu se nikdy nesměl objevit muž, výjimku tvořil pouze nejvyšší kněz, ale ani ten nesměl vkročit do nejvnitřnější svatyně, kdyby toto pravidlo porušil, oslepl by. Devátého března se stavila slavnost, kdy je Vesta uctívána jako dárkyně chleba, proto ji lidé tento pokrm kladli na krb.¹⁸⁰

Démétér a Ceres: Démétér nesídlila na Olympu, ale zemi, kde pobízela lid k pracovitosti, zakládání vesnic i měst.¹⁸¹ Z kočovného života se stal život usedlý, když bohyně plodnosti a země naučila lidstvo obdělávat pole. Zklamaná osudem svých dětí (chlapce ji zabil Zeus a dceru unesl Hádés do podsvětí) seslala na svět neúrodu, kdy lidé přestali bohům přinášet oběti, protože na bohy zanevřeli. Zeus situaci vyřešil kompromisem. Dvě třetiny roku žije Démétér se svojí dcerou na zemi a třetinu roku pobývá její dcera v podsvětí. Tento čas, kdy její dcera odchází do říše mrtvých, rolník ukládá na podzim semena do země, začíná Démétér truchlit a přestává dávat zemi plodnost. Naopak na jaře vítá svoji dceru zelení a květy. K jejím symbolům patří věnce z klasů, koše s

¹⁷⁵ SASKA, Leo František, a GROH, František. *Mytologie Řeků a Římanů*, s. 58-59.

¹⁷⁶ MURRAY, Alexander S. *Kdo je kdo v mytologii*, s. 63.

¹⁷⁷ ZAMAROVSKÝ, Vojtěch. *Bohové a hrdinové antických bájí*, s. 196.

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 461.

¹⁷⁹ BANDINI, Giovanni a Ditte. *Kdo je kdo v nebi*, s. 299.

¹⁸⁰ SASKA, Leo František, a GROH, František. *Mytologie Řeků a Římanů*, s. 218.

¹⁸¹ VIDMAN, Ladislav. *Od Olympu k Panteonu: Antické náboženství a morálka*, s. 125.

plody a pochodně.¹⁸² Lidé ji přinášeli zvířecí oběti v podobě krávy a prasete.¹⁸³ Socha zobrazovala Démétér jako sedící starostlivou matku. Někdy se vyobrazuje bohyně i s vepřem, který znamenal symbol úrodnosti.¹⁸⁴

Římská bohyně zemědělství bděla nad růstem a prospíváním všeho, co zemědělci zasázeli a vypěstovali na polích. Ceres zpravidla nosila v jedné ruce žezlo nebo pochodeň, v druhé košík plný jejího oblíbeného máku. Při cestování používala vůz tažený hady nebo draky. Pod její vládu spadalo dalších dvanáct bohů, každý z nich měl plnit určitou funkci v zemědělství.¹⁸⁵

Athéna a Minerva: Jako bohyni moudrosti a vítězně vedené války, ochránkyni sněmu, práv, dětí i nemocných, tak bychom popsali Athénu, která naučila ženy příst a tkát, muže naučila kovářství, zlatnictví a barvířství, pomáhala se stavbou chrámů a lodí.¹⁸⁶ Dvojí jméno nezískala náhodou. Jako protějšek ke svému otci Diovi získala jeho povahu i moudrost. Pallas se tak stávala statečnou a vítěznou bohyní, kde vítězství vede k míru a blahobytu. Otevřený, mírný a čistý temperament zbavil bohyni touhy po zabíjení a krveprolití. Něžná, mírná a nebeská stránka povahy patřila k Athéně. Obě stránky její povahy tvoří nerozlučné spojení, kdy se vzájemně vytváří akce a reakce. V době příměří vládla jako bohyně řemesel a rozumové činnosti. Jejím působištěm se stal řecký kraj Attika, kde po ní bylo pojmenováno hlavní město, jehož se stala ochránkyní.¹⁸⁷ K jejím symbolům patří sova, kohout, had a olivovník. Umělci Athénu zobrazovali jako dívku vážné tváře s přilbou, štítem a kopím, oděnou do dlouhého našaseného šatu, kde se ve středu vyjímal hlava Medúzy, která držela na prsou aigidu lemovanou hady.¹⁸⁸

Bohyně války Minerva je považována za patronku Říma.¹⁸⁹ S ochránkyni umění, řemesel i domácích prací se spojuje předmět palladium, starobylá socha bohyně, která

¹⁸² ZAMAROVSKÝ, Vojtěch. *Bohové a hrdinové antických bájí*, s. 105 – 106.

¹⁸³ MURRAY, Alexander S. *Kdo je kdo v mytologii*, s. 60.

¹⁸⁴ SASKA, Leo František, a GROH, František. *Mytologie Řeků a Římanů*, s. 131.

¹⁸⁵ BANDINI, Giovanni a Ditte. *Kdo je kdo v nebi*, s. 61.

¹⁸⁶ ZAMAROVSKÝ, Vojtěch. *Bohové a hrdinové antických bájí*, s. 78 – 79.

¹⁸⁷ MURRAY, Alexander S. *Kdo je kdo v mytologii*, s. 78-80.

¹⁸⁸ Tamtéž, s. 83.

¹⁸⁹ BANDINI, Giovanni a Ditte. *Kdo je kdo v nebi*, s. 206.

spadla z nebe a Římané ji uctívali nade vše ostatní.¹⁹⁰ Římská bohyně moudrosti pobývající na Kapitolu se stala za doby císařství bohyní vítězství. Novověcí umělci nerozlišovali mezi Athénou a Minervou, pod římským vlivem používali zpravidla Minervina jména.¹⁹¹

Artemis a Diana: Vládkyně zvířem, bohyně lovu a dcera Dia se velmi ráda toulala po lesích a horách s ušlechtilými psy a houfem dívek. O její loveckou výbavu a krmení psů se staraly vodní nymfy. Zeus ji jmenoval strážkyní ulic a přístavů.¹⁹² Jako plod lásky Dia a Títanky Lety se musela dvojčata Artemis a Apollón vyrovnat s pronásledováním žárlivé Héry, která byla jejich narozením značně rozhněvána. Za smrt žen odpovídala Artemis, smrt mužům rozdával Apollón. Nebezpečná bohyně se proslavila svojí krutostí a nelítostnou prudkou povahou, proto se lidé snažili získat její přízeň.¹⁹³ K jejím obětním zvířatům patřili volí a jeleni, kteří museli být dokonale čistí a bez poskvrnky, jak se předepisovalo oběti pro panenskou bohyni. Ze zasvěcených zvířat jí náleželi jeleni, psi a prvotiny z polí.¹⁹⁴ Pro její funkce ji Řekové zobrazovali jako bohyni s měsícem, bohyni plodnosti s množstvím prsů a nakonec jako štíhlou dívku v prostém přepásaném šatu bez rukávů, s loveckými sandály a s krátkým účesem.¹⁹⁵

Diana, vládkyně zvířat, žen i lovu, se starala nejen o plodnost zvířat, ale i lidí. Ženy ji vzývali, aby šťastně porodily. Jejím působištěm se stala divočina, hory a lesy, kde se nejčastěji zdržovala. Římané Dianu znázorňují v loveckém šatu, s kopím či lukem v ruce a zoubkovanou korunou na hlavě. Pro svůj úzký kontakt s bytostmi temnoty, duchy a dušemi zemřelých používala magii a kouzla.¹⁹⁶ Staroitalskou panenskou bohyni světla a života lidé ztotožnili s Artemidou, na její původní význam se zapomnělo a stala se z ní řecká bohyně Artemis¹⁹⁷

¹⁹⁰ MURRAY, Alexander S. *Kdo je kdo v mytologii*, s. 81.

¹⁹¹ ZAMAROVSKÝ, Vojtěch. *Bohové a hrdinové antických bájí*, s. 294.

¹⁹² BANDINI, Giovanni a Ditte. *Kdo je kdo v nebi*, s. 31-32.

¹⁹³ DAY, Malcolm. *100 postav klasické mytologie*, s. 38.

¹⁹⁴ MURRAY, Alexander S. *Kdo je kdo v mytologii*, s. 98.

¹⁹⁵ ZAMAROVSKÝ, Vojtěch. *Bohové a hrdinové antických bájí*, s. 72.

¹⁹⁶ MURRAY, Alexander S. *Kdo je kdo v mytologii*, s. 71-72.

¹⁹⁷ SASKA, Leo František, a GROH, František. *Mytologie Řeků a Římanů*, s. 222.

Apollón a Apollo: Apollón byl považován za boha světla a slunce, ochránce života i pořádku, neomylného věštce i střelce. V období zimy odjížděl ve svém voze taženém labutěmi do země Hyperboreů, kde panovalo věčné jaro. Jaro a léto trávil v Delfách, pokud nedal přednost Olympu. Odměňoval dobro, přísně trestal zlo. Jeho trestající šípy přinášely mor. Jeho kult převzali Římané beze změny.¹⁹⁸ Neustále toužil po lásce, proto si vyhlédl nymfu Dafné, která s jeho náklonností nesouhlasila, když ji jednoho dne zahnal do úzkých, zavolala na pomoc svého otce, který ji proměnil ve vavřínový keř. Od té doby byl pro Apollóna tento strom posvátný.¹⁹⁹ K jeho symbolům náleželi vlk, havran, jelen, delfín, lyra a vavřín. Antičtí umělci ho ztvárňovali jako mladého atleta s dlouhými vlasy, nad čelem svázanými do velkého uzlu, nebo hrajícího na lyru či s lukem a šípy namířenými na ještěrku.²⁰⁰ Jeho věštby tlumočila kněžka Pythie ve věštírně v Delfách. Tato věštírna brzy zastínila všechny ostatní věštírny. Bez Apollónovy rady se nemohlo nic důležitého uskutečnit. Sibylla eritrejská, od které pochází známé sibyllské knihy, se svému věšteckému umu naučila právě od Apollona. Stal se také bohem básnického nadšení, hudby a vůdcem Múz. Na Olympu hrával na lyru s doprovodným zpěvem Múz.²⁰¹

Héfaistos a Vulcanus: Syn Dia a jeho manželky Héry se zrodil v bouři za hromu a blesku. Héra, když zjistila, že je ošklivý, slabý a chromý, svrhla ho z Olympu na zemi, která se postupem času stala jeho doménou.²⁰² Na ostrově Lemnos si našel činnou sopku, v níž si zřídil svoji dílnu, kde učil ostrovany práci s kovem.²⁰³ Po opětovném příchodu na Olymp se pustil do jeho úplné přestavby, kdy bohům postavil sídla ze zlata, bronzu a stříbra, tímto činem si získal jejich oblibu.²⁰⁴ Héra mu nechala postavit na Olympu kovárnu, kde mu oheň udržovalo dvacet Kyklopů. Sám si postavil okouzující palác z bronzu a výrobu rozšířil i na jiné věci: šperky, zbraně, vozy a také na svoji dobu neobvyklé roboty. Manželce Afrodítě ponechal volnost v milostném poměru s Aréem,

¹⁹⁸ ZAMAROVSKÝ, Vojtěch. *Bohové a hrdinové antických bájí*, s. 56-57.

¹⁹⁹ BANDINI, Giovanni a Ditte. *Kdo je kdo v nebi*, s. 29.

²⁰⁰ MURRAY, Alexander S. *Kdo je kdo v mytologii*, s. 92-93.

²⁰¹ SASKA, Leo František, a GROH, František. *Mytologie Řeků a Římanů*, s. 39-40.

²⁰² EDINGER, Edward F. *Věčná dramata*, s. 48.

²⁰³ DAY, Malcolm. *100 postav klasické mytologie*, s. 43.

²⁰⁴ ZAMAROVSKÝ, Vojtěch. *Bohové a hrdinové antických bájí*, s. 168.

sám své štěstí našel v práci.²⁰⁵ Héfaista v uměleckých dílech zahlédneme jako vousatého starce s vážnou tváří, oděného do prostého vlněného šatu lidí, se špičatou čepicí (znak dělníků), který buší do kovadliny.²⁰⁶

Než se Vulcanus ztotožnil s řeckým Héfaistem, býval vzýván jako Mulciber (krotitel ohně), kvůli své funkci boha ohně. Při slavnostech se jako oběti házely živé ryby do ohně, po bitvě se spalovaly na jeho počest získané nepřátelské zbraně.²⁰⁷ Lidé boha pojmenovali podle latinského výrazu pro sopku (vulcanus), protože věřili, že má svoji dílnu pod Etnou. Pro jeho prudkou povahu se také domnívali, že jiskry vyletující ze sopky jsou erupce Vulkanova srdce. Pro svoji podobnost s Héfaistem se stal také kovářem.²⁰⁸

Arés a Mars: Arés, syn boha Dia a jeho manželky Héry, vedl válku se slepou zuřivostí i s nejistým výsledkem. Miloval války, boje, zvuk zbraní a pach krve, proto podporoval každého, kdo byl ochoten porušit mír a rozpoutat tak rozepře. Dostalo se mu přizvíska boha zuřivé války, válečného vraždění a krvavého boje na bitevním poli, protože mu nezáleželo na důvodu vypuknutí sporu, proto nebyl oblíben lidmi ani bohy.²⁰⁹ Jeho domovem je Thrakie, země ukrutných bouří, drsné zimy a bojovným obyvatelstvem. V Řecku nebyl oblíbený bůh, proto ho Řekové pro jeho krutost příliš neuctívali. Jen ve Spartě mu obětovali mladé psy.²¹⁰ K jeho symbolům řadíme kopí, psa, supa a hořící pochodeň podobnou té, kterou nosili kněží, když dávali znamení o zahájení bitvy protivníkově armádě. V uměleckých dílech bývá zachycován s mladistvou silnou postavou, ozbrojený kopím, přilbou a štítem.²¹¹

Bůh války Mars patří hned po Jovovi k nejvznešenějšímu a nejpřednějšímu bohu v Římě, protože jako otec Romulův se stal otcem i ochráncem národa římského. Provází svůj národ ve válkách k vítězství. K jeho symbolům přiřadíme kopí a k obětním zvířa-

²⁰⁵ BANDINI, Giovanni a Ditte. *Kdo je kdo v nebi*, s. 115-116.

²⁰⁶ MURRAY, Alexander S. *Kdo je kdo v mytologii*, s. 71.

²⁰⁷ SASKA, Leo František, a GROH, František. *Mytologie Řeků a Římanů*, s. 219.

²⁰⁸ DAY, Malcolm. *100 postav klasické mytologie*, s. 43.

²⁰⁹ ZAMAROVSKÝ, Vojtěch. *Bohové a hrdinové antických bájí*, s. 60.

²¹⁰ SASKA, Leo František, a GROH, František. *Mytologie Řeků a Římanů*, s. 55-56.

²¹¹ MURRAY, Alexander S. *Kdo je kdo v mytologii*, s. 68.

tům vepře, ovce a býka.²¹² Syn boha Jova a jeho manželky Junony projevil Římu svoji přízeň tím, že z nebe shodil svůj vlastní štít, aby ho ochránil, Římané tento symbol jeho ochrany ukryli v Martově svatyni na Foru.²¹³ K jeho posvátným a oblíbeným zvířatům patří vlčice a datel. Boha uctívali válečnými tanci a starobylými zpěvy.²¹⁴

Afrodité a Venuše: Bohyně lásky a krásy se pomocí různých kouzel stala jednou z nejmocnějších bohyní, které neodolali bohové ani lidé. Lidé ji zasvětili myrtu, růži, jablko, mák, holubici, delfína, vlaštovku a lípu.²¹⁵ Nosila kouzelný pas, který ji učinil neodolatelnou. Vdala se za Héfaista, protože svýma rukama ztvárňoval to, co ona sama ztělesňovala – krásu. Lidé jí obětovali především kadidlo a jemné oleje.²¹⁶ Její jméno je odvozeno od řeckého slova „aphros“, které značí pěnu, což souvisí s jejím zrozením z mořské pěny v moři, která vznikla kolem vykastrovaných Úranových genitálií. Velmi zamilovaná do smrtelníka, mu porodila hrdinu Aenea.²¹⁷ Umělci ji zpodobňovali nahou v různých postojích, aby dali vyniknout její nepopsatelné kráse, někdy se zobrazuje její zrození z moře.²¹⁸

Římská bohyně krásy a lásky původně byla bohyní jara a oživené přírody, pod vlivem řeckého kultu Afrodity se tato staroitalská bohyně proměnila v bohyni lásky a krásy. Mimořádné úctě se Venuše těšila za vlády Caesara a Augusta, protože jejich rod od ní odvozoval svůj původ.²¹⁹ Venuše se starala o čistotu, zdraví a krásu svých chrámenů, ale i města Říma. Její kultovní květinou byla myrta. Pro mnohé zásluhy o věčné město Řím se stala nejoblíbenější bohyní.²²⁰

²¹² SASKA, Leo František, a GROH, František. *Mytologie Řeků a Římanů*, s. 214-215.

²¹³ ZAMAROVSKÝ, Vojtěch. *Bohové a hrdinové antických bájí*, s. 276.

²¹⁴ BANDINI, Giovanni a Ditte. *Kdo je kdo v nebi*, s. 202.

²¹⁵ ZAMAROVSKÝ, Vojtěch. *Bohové a hrdinové antických bájí*, s. 14-15.

²¹⁶ BANDINI, Giovanni a Ditte. *Kdo je kdo v nebi*, s. 10-11.

²¹⁷ DAY, Malcolm. *100 postav klasické mytologie*, s. 40.

²¹⁸ MURRAY, Alexander S. *Kdo je kdo v mytologii*, s. 75.

²¹⁹ ZAMAROVSKÝ, Vojtěch. *Bohové a hrdinové antických bájí*, s. 460.

²²⁰ BANDINI, Giovanni a Ditte. *Kdo je kdo v nebi*, s. 297.

4 ZÁVĚR

Za posvátné texty, obdobně jako biblické příběhy Židů a Nový zákon, bychom mohli označit i řecké mýty pro jejich přínos, který dal vzniknout vědě, filosofii či literatuře. Nemůžeme považovat mýty za pouhá vyprávění o událostech, jež se odehrály v dávné minulosti, jsou to věčná dramata prolínající se našimi životy i vším, co kolem sebe vidíme. „V mýtech se setkáváme se specifickými formami a obrazy, jejichž prostřednictvím můžeme pochopit skutečnosti tvořící základ psychických zkušeností moderního člověka. Podobně jako je Ježíš stále znovu přibíjen na kříž, aby vstal z mrtvých, tak Héraklés ustavičně vykonává své práce, Perseus neustále bojuje s Medúsou a Théseus opakovaně zdolává Mínotaura. Všechna tato dramata se nepřetržitě odehrávají v nás i okolo nás. Jsou to věčné vzorce životních cest, často ukryté pod povrchem a čekající, až je člověk nalezne.“²²¹ Oproti tomu Římané převzali svoji mytologii od jiných národů, největší vliv na ně měli především Řekové, kteří dokázali svojí fantazií a touhu po kráse vytvořit prosté báje o bozích, kteří měli blízko k lidem, proto jsem v kapitole o počátku mytologie v Řecku uvedla mýtus o Títánovi Prometheovi, který se snažil pomoci lidstvu. Málodko ovšem tuší, že Prometheus i po jeho osvobození Héraklem, byl navždy připoután ke skále, protože musel nosit na ruce prsten ze svých okovů, v němž byl zapuštěn kamínek ze skály. Lidé na jeho počest začali nosit prsteny s kamenem a nosí je dodnes, aniž by tušili původ tohoto obyčeje.²²²

Ve světě původně nebyli bohové ani lidé, neexistoval ani svět, vládl pouze Chaos, ze kterého vše vzniklo. Snažila jsem se o přesný popis genealogie řeckých bohů, který sehrál klíčovou roli ve vzniku římských bohů. Římané převzali řecké bohy a přejmenovali je. Sám Sókrates se přiznal, že neví, jestli je Afrodíté jedna, či zda jsou dvě, a podívoval se, proč Zeus má tolik jmen, když byl považován za jediného boha,²²³ proto jsem provedla jejich srovnání, kde jsem usilovala o nalezení shody i rozdílů. Nikde v knihách jsem ovšem nenašla, že by bohové byli dříve lidé, kterým se po smrti dostalo pocty, stát se bohem. Když jsem zmínila krásnou Afrodíté, musím uvést i to, že staří Řekové moc dobře věděli, že lidé by se neměli hodnotit podle zevnějšku. Vymysleli po-

²²¹ EDINGER, Edward F. *Věčná dramata*, s. 15.

²²² ZAMAROVSKÝ, Vojtěch. *Bohové a hrdinové antických bájí*, s. 389.

²²³ MURRAY, Alexander S. *Kdo je kdo v mytologii*, s. 19.

jem kalokagathia, který nám vysvětluje, že člověk je krásný jen v případě, že žije ve vyrovnaném vztahu se svojí vnitřní krásou. Toto mravní ponaučení platí i dnes.

Lidé si nedokázali racionálně vysvětlit přírodní jevy, postupem času dochází k proměnám funkcí bohů, proto bychom vývoj antického náboženství mohli popsat jako postup od animismu, přes antropomorfismus až k personifikaci, proto se toto náboženství se vyznačuje polyteismem. V důsledku neomezeného počtu bohů vznikl v hlavách lidí velký zmatek. V Řecku se uctívali především bozi olympští a při studování bohů v Římě jsme se setkali nejen s jejich protějšky. Náboženství a s ním spojení bohové přinášeli lidem naději, že se jejich prosby v budoucnu vyslyší. Národ věřil, že za vším stojí bohové, které se snažili uctívat skrze modlení a oběti. Římané velmi lpěli na přísném vykonávání náboženských obřadů, protože na přesnosti závisela přízeň bohů. Římský lid se na rozdíl od řeckého stydlí dívat bohům při modlitbách do očí. Každé božstvo preferovalo své oblíbené zvíře, které jsem zmiňovala v kapitole o bozích, proto Římané i Řekové vykonávali krvavé i nekrvavé oběti.

Lidé byli pod nadvládou bohů, ale ti jim ponechávali svobodu, protože věděli, že vždy zasáhne osud, který vládá lidem i bohům. Lidé se snažili pomocí věšteg řešit své životní otázky, proto se zakládali řecké věštírny. S nadsázkou bychom mohli říci, že řecké věštírny přetrvaly dodnes, i když se nyní věští jiným způsobem. I v současné moderní době se setkáváme s věstkyněmi, které sice nemají tak velký vliv jako ty antické, ale i přesto se k nim lidé obracejí se svými životními situacemi. V Římě se také věštilo a to prostřednictvím Sibyllských knih, uložených ve sklepení Kapitolu. Římané si ovšem vzali na pomoc ještě magii chránící lidi před okolním zlem.

Antické náboženství končí nástupem křesťanství, které mělo objasnit antickému člověku příčiny úpadku jeho náboženství, ke kterému došlo, i navzdory tomu, že se tato civilizace snažila zavést do svého života řád a určité normy.

Kde jinde se setkáme s takovou úctou a pozorností ke svým předkům, jako tomu bylo v antice? Také stále přemýšlíme nad tím, jak dokázali postavit tak nádherné stavby, které dodnes navštěvujete v době dovolených? A tradice Olympijských her? Podobných otázek by se jistě našlo ještě mnoho, protože antická doba zanechala nerasmazatelný odkaz pro další generace, proto bych chtěla na úplný závěr zohlednit vliv řeckého a římského panteonu na českou kulturu. Vybrala jsem si dílo *Kosmova kronika česká*, které je protkáno antickými mytologickými motivy. Kosmas v rámci popisu prvního věku zmi-

ňuje, že lidé „ darů Cereřiných a Bakchovým neznali, protože jich ani nebylo.“²²⁴ Můžeme se sami domnívat, že odkazuje na římskou obdobu Dionýsa, na boha alkoholu Bacchuse, a na římskou bohyni zemědělství Ceres.

Muže se jménem Krok popisuje Kosmas jako dokonalého soudce, k němuž si lidé z celé země chodili pro radu. V Krově popisu spatřuji podobnost s řeckým nejvyšším bohem Diem, i když Krok neměl mužské potomky, ale tři dcery (Kazi, Tetu a Libuši). Kazi, kterou svými znalostmi bylin a věštěním autor přirovnává k Asklepiovi, se zrodila z Cerery. Teta přiměla hloupý lid, aby se klaněl a ctil víly přírody. Kosmas tyto vesničany nazývá pohany, protože jeden ctí ohně, druhý se klaním hájům a stromům, třetí se modlí k němým bůžkům, aby ochraňovali jeho dům i jeho samotného, atd. Libuše byla obdarována vlastnostmi, které měla veštkyně Sibylla, proto dovedla českému národu předpovědět jeho osud.²²⁵

Ani lásce se Kosmas ve své knize nevyhýbá. Sám zmiňuje, že čím obtížněji svoji milou jinoch získá, tím větší intenzitu vztahu spolu prožijí. „ Mysl jinochova, vznícená ohněm Venušiným, vře, jako když ohni sálá Etna,“ poznamenává spisovatel u příběhu Břetislava, který se chystá unést Jitku. Jeho odvahu zdůrazňuje srovnáním s jinými antickým hrdiny: „ Musí mu ustoupiti ithacký hrdina, že chytrým důvtipem vypátral syna Thetidina, ani se nesmí chlubit pastýř z Ilia, že Tyndarovnu unesl z Amykel, protože náš mladý Břetislav nad oba dva předčí srdnatostí i nesmírnou odvahou.“²²⁶ Pro čtenáře je matoucí pojmenování osob a míst, které je v Kosmově době běžné, ale můžeme se setkat i doslovným uvedením jmen: „ Obětujte tedy svým bohům osla, aby se jejich ochrana u vás octla. Tuto oběť káže učiniti nejvyšší bůh Jupiter i Mars sám a jeho sestra Bellona a Cereřin zeť.“ O bohu podsvětí Plutovi se v Kronice zásadně vyjadřuje jako o zeti Cereřině.²²⁷

Kosmas dokázal na svoji dobu napsat velmi pozoruhodné dílo, ve kterém zachytil dějiny českého národa s prvky antiky, především s římskou mytologií. Česká společnost se s řeckou antikou seznamovala skrze latinské spisy, kde jména řeckých bohů

²²⁴ KOSMAS, *Kosmova kronika česká*. 4. vyd. Praha: Melantrich, 1950, s. 17.

²²⁵ Tamtéž, s. 18-20.

²²⁶ Tamtéž, s. 68-69.

²²⁷ Tamtéž, s. 31.

mohla být přizpůsobena jejich římské podobě. I antická mytologie měla velký vliv na starou českou kulturu.

5 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- BANDINI, Giovanni a Ditte. *Kdo je kdo v nebi*. 2.vyd. Praha: Euromedia Group, 2011. ISBN: 978-80-86938-97-4.
- BELLINGER, Gerhard J. *Sexualita v náboženstvích světa*. 1.vyd. Praha: Academia, 1998. ISBN: 80-200-0642-7.
- COULANGES, Fustel. *Antická obec*. 1.vyd. Praha: Sofis, 1998. ISBN: 80-902439-7-5.
- CORNELL, Tim a MATTHEWS, John. *Svět starého Říma*. 1.vyd. Praha: Knižní klub, 1995. ISBN: 80-7176-210-5.
- DAY, Malcolm. *100 postav klasické mytologie*. 1.vyd. Praha: Metafora, 2008. ISBN: 978-80-7359-139-7.
- EDINGER, Edward F. *Věčná dramata*. 1.vyd. Brno: Emitos a Nakladatelství Tomáše Janečka, 2007. ISBN: 978-80-903715-6-9.
- GRAVES, Robert. *Řecké mýty*. 1.vyd. Brno: Československý spisovatel, 2010. ISBN: 978-80-8739-41-9.
- GROH, Vladimír. *Život v antickém Římě*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1967. ISBN: nevedeno.
- HOŠEK, Radislav. *Náboženství antického Řecka*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2004. ISBN: 80-7021-516-X.
- KOSMAS, *Kosmova kronika česká*. 4.vyd. Praha: Melantrich, 1950. ISBN: nevedeno.
- LEVI, Peter. *Svět starého Řecka*. 1.vyd. Praha: Knižní klub, 1995. ISBN: 80-7176-214-8.
- MURRAY, Alexander S. *Kdo je kdo v mytologii*. 1.vyd. Brno: Jota, 1997. ISBN: 80-7217-005-8.
- PIJOAN, José. *Dějiny umění 2*. 4.vyd. Praha: Odeon, 1997. ISBN: 80-7176-839-1.
- SASKA, Leo František, a GROH, František. *Mytologie Řeků a Římanů*. 9.vyd. Praha: I. L. Kober, 1948. ISBN: nevedeno.
- SKŘEJPEK, Michal. *Právo a náboženství ve starověkém Římě*. 1.vyd. Pelhřimov: Vydavatelství a tiskárna 999, 1999. ISBN: 80-901064-8-X.
- TRENCSENYI – WALDAPFEL, Imre. *Mytologie*. 1.vyd. Praha: Odeon, 1967. ISBN: 01-056-67.

VIDMAN, Ladislav. *Od Olympu k Panteonu: Antické náboženství a morálka*. 1.vyd. Praha: Vyšehrad, 1986. ISBN: 33-719-86.

ZAMAROVSKÝ, Vojtěch. *Aeneas*. 1.vyd. Praha: Albatros, 1981. ISBN: 13-878-81.

ZAMAROVSKÝ, Vojtěch. *Bohové a hrdinové antických bájí*. 3.vyd. Praha: Mladá fronta, 1982. ISBN: 23-103-82.

ZAMAROVSKÝ, Vojtěch. *Dějiny psané Římem*. 1.vyd. Praha: Mladá fronta, 1967. ISBN: 23-090-67.

ZAMAROVSKÝ, Vojtěch. *Řecký zázrak*. 1.vyd. Praha: Mladá fronta, 1972. ISBN: 23-123-72.

ZIELINSKI, Tadeusz. *Náboženství starověkého Řecka*. 2.vyd. Praha: Melantrich, 1930. ISBN: neuvedeno.

6 RESUMÉ

This bachelor thesis deals with Greek and Roman gods and goddesses and it compares them. There are also presented people's notions of gods. This thesis tries to describe the influence of Greek and Roman pantheon on Czech culture by means of the book 'Kosmova kronika česká' ('Chronicle of Bohemians'). The thesis consists of two parts, the Greek and the Roman one.

The first part introduces the beginning of Greek and Roman mythology. For an easier insight into the field, there are mentioned two myths connected with this mythology. The two most known myths are chosen. They are related to the topic of this bachelor thesis.

The second part gives an idea of the origin of religion and religious notions. It doesn't miss out the people's relation to religion which led to development of the cult of orphism. It explains why the singer-poet Homer and the poet Hesiod are of great significance for the classical religion.

In the following section is described the gods' genealogy in detail. The purpose is to clarify the circumstances at the beginning of their reign. We meet the counterparts of Greek gods in the Roman section.

Further, my thesis tries to identify causes of changes of gods' roles which led people to new notions of gods. We find apotheosis of nature powers and their manifestations in the ancient civilization. They adopted human appearance in the course of time.

The fifth part clarifies people's ideas of gods who they tried to worship by victims and prayer. There are examples of victims that were dedicated to gods. The prayer gives an idea of religious life.

The sixth part gives reasons why the ancient religion had to disappear and why Christianity became popular. The coming decline of the ancient religion was gradual, there were efforts to save it but they failed.

The last part describes and compares the major Greek and Roman gods. The content of this chapter is systematically structured and the king of gods, Zeus, is to be found at the beginning.

This bachelor thesis is aimed to provide better knowledge of the major Greek and Roman gods and to expound religious notions of the ancient nation that also influenced the Czech society.